Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

5270/A/1

coll cplt EO

C.II.8

340 (A1)

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

Pselli
Valla Giorgio
Manardi

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

49990

PSELLI DE VICTVS RATIONE AD Constantinum Imperatorem libri II.

Rhazæ, cognomento Experimentatoris, de Pestilentia liber.

Georgio Valla Placentino interprete.

Ioannis Manardi Ferrariensis Medici, in Artem Galeni medicinalem luculenta expositio.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

ANDREAS LEENNIVS, Michaëli Stud S. D.

QVisquis prudens est, sanitatem plurimi semper faciundam præ cunctis, Michaël eruditißime, sibi persuasum habet: ὅτι οὐδὲν, ut inquit Hippocrates, ὄφελος ἐστιν, οὔτε χρημάτων, οὔτε σώματος, οὔτε τῶν ἄλλων οὐδενὸς, ἄτερ τῆς ὑγιείης. Illam uero ut referas uel labefactatam, aut secundiorem adeptus pro uiribus tuearis, in primis usui fuerit eius præcipue medicinæ partis studio teneri quæ à Græcis Διαιτητική, à nostris Victus ratio, nomen est sortita. Proderit enim ea maxime sola omnibus corporis statibus, uel prospera usis ualetudine, uel à naturæ modo digreßis, cum reliquæ Medicinæ hæreses aliqua ex parte mancæ mutilæq; liquidò deprehendantur, nõ raro & perniciosæ. Hæc autem sola, & iugata reliquis, ut nulla in usibus quotidianis magis est obuia, ita maximo adiumento in re sanitatis futura sui studiosis. Quippe cũ omnibus mortalibus proportio sit humorum à natura tributa, qua rite seruata corpus sine noxa uiribus polleat necesse est. Ametria uero iustò plus aucta, aut ultra citraq;, nequit consistere sanum. Rem se hoc pacto habere liquidò constabit, si rationem inieris quod

τὸ δὲ

τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐν ἑωυτῷ αἷμα, καὶ φλέγμα, καὶ χολὴν διπλῆν, ἤγουν ξανθήν τε καὶ μέλαιναν. καὶ ταῦτ' ἐστὶν αὐτέῳ ἡ φύσις τοῦ σώματος, καὶ διὰ ταῦτα ἀλγέει καὶ ὑγιαίνει. Ὑγιαίνει μὲν οὖν μάλιστα, ὁκόταν μετρίως ἔχει ταῦτα τῆς πρὸς ἄλληλα κρήσιος καὶ δυνάμιος, καὶ τοῦ πλήθεος, καὶ μάλιστα ἢν μεμιγμένα ᾖ. Ἀλγέει δὲ, ὁκόταν τι τουτέων ἔλασσον ἢ πλεῖον ἔῃ. Hanc humorum æquabilitatem corporibus ad ſanitatem neceſſariam, nulla adeò è re ulla conſeruabimus atq; ex ciborũ decenti qualitate & quantitate. Siquidem δυνάμιες τροφῆς ἀφικνέεται καὶ ἐς ὀστέον καὶ πάντα τὰ μέρεα αὐτοῦ, καὶ ἐς νεῦρον. καὶ ἐς φλέβα, καὶ ἐς ἀρτηρίην. καὶ τὰ ἐντοσθίδια, καὶ πάντα τά μέρεα αὐτῶν. Quoniã uero de uictus ratione ſcribere quidem perfecte adeò in procliui non eſt, multa enim prohibent. Primũ naturæ hominũ inter ſe differentes, quæ ſibi & alijs cõparatæ, modo magis modo minus ſiccæ uel humidæ, frigidæ aut calidæ ſunt. Poſtea ætates, quîs eadẽ uſui non ſunt. ἔτι δὲ καὶ τῶν χωρίων αἱ θέσιες, καὶ τῶν πνευμάτων αἱ μεταβολαὶ, ut inquit Hippocrates. Præterea plurima ipſorum cibariorum inter ſeſe differentia. Tum eiuſdem generis quoq; effectus diuerſi, & uarians poteſtas. Triticum enim longè uiribus pro cœli qualitate & altrice terra, cum tritico

dißidet. Atq; uinũ aliud aliò potentius, aut imbecillius alibi editur. Cæteraq; omnia ferè per quæ uiuitur, non conueniunt. Quo fit ut rei magnitudine & difficultate ueteres deterriti, de uictus ratione, quorum fama ad nos manarit, nihil penè scripto prodiderint, sed hanc partem haudquaquam cõtemnendam, præterijsse uidentur, quamuis morborum singulorũ uarios modos, eorumq; differentias non ignorarent. Omnibus ferè omnium medicorum libris, quemadmodum antea dixeramus, simplicium, ut uocant, tractatio inseritur: sed in quibusdã adeò sparsim & ieiune, ut præter inanem operam ditior inde nõ abeas. Quæ nos mouit ratio, instituti memores, profeßionis nostræ munus arbitrabar, optimos autores quibus uberrime fruebamur Itala terra, nunc redditi Germaniæ nostræ parenti communicare. Proinde typis Cratandi uiri cum primis nobis amici, & studiorum usibus nati, Psellum de Victus ratione nostro orbi exhibuimus publicandum: rati futurum non mediocri auxilio præsertim ijs qui salutis hominũ tuendæ prouinciam subiere. Tu uero Michaël charißime apud omnes sanitatis studiosos gratiam non paruam inibis, qui amico et tibi summa neceßitudine deuincto talia designandi occasionem præbueris. Quippe hoc meretur tuum erga me studiũ, & quæ ab incunabulis nobiscum adoleuit consuetudo, ut quod hic insumpsimus laboris,

tibi

tibi dedicaremus. Hisce Epidemiarum ἀλεξιφάρμακον auctarij uice addidimus Rhazæ insignis apud Arabes medici. Adiunximus autem non tam hoc nomine quod hic autor apud medicos clarus, Experimentatoris cognomen præter cæteros est adeptus, quàm ut aduersus huius mali uehementiam plures instructiores & munitiores redderem. Vterq; enim nostrum probe nouit quàm hæc lues atrox annis superioribus in communem nostram patriam grassata, & uastarit agros, & populata est ciuibus urbes: dum tu cognatis & necessarijs, ego autem absens charissimo orbarer parente. Huiusce Rhazæ præsidijs obfirmati dabimus nos posthac operam ut hoc semel inito amiciciæ nexu diutius frui liceat. Quod si medicinæ hoc temporis studiosi, hunc librum sibi comitem & familiarem amplexabuntur, in Artem Galeni medicinalem ex Ioannis Manardi Ferrariensis, præceptoris olim nostri, addito commentariolo sibi uiam præstruent, ne in eius libri principio, quod adeò multis usuuenit, pedem turpiter impingant. Super eius enim libri exordio circa trium doctrinarum modos tam inconstans à priscis & item neotericis aliquot est circumlata sententia, ut uel hac Manardi expositione sola adiutus, priorum aliquot opiniones poßis naso suspendere adunco. Adeò quorundam licebit deprehendere infantiam, si purpuram iuxta purpuram, ut aiunt, dijus

dicaris. Porrò hisce tribus lustris, quibus perpetuò tui carendum fuerat, mihi peregrino sub orbe degenti, ne uel tantillum amicitiæ ueteris deceßisse, sperare posses, hac opera libuit cauisse. Tu nostris conatibus, ut cœpisti, fauere perge. Multa salute impertias uelim meo nomine fratres tuos, ut corporis egregia specie uisendos, et animis heroicis, ita maioribus rebus digniores, in primis Theodericum & Andream.

Ipse non secius uiue felix studiorũ
decus. Basileæ, Sexto
idus Iunias, Anno
M. D. XXIX.

GEORGIVS VALLA PLACENtinus ſereniſſimo Venetorum Duci Auguſtino Barbadico S.

PSellum philoſophum, ſingularemq́; medicū De ſalubri uictu ad Conſtantinum Imperatorem, tibi Auguſtine Barbadice princeps ſereniſſime, latinum faciendum eſſe cenſuimus, quod priſco ritu tam ſublimis princeps ſine munere adeundus nō uideretur: eiuſq́; generis eſſe munus oportere, ut mihi quidē exhibere, tibi uero conueniret admittere. Proinde cum nobis ſapiente principe nihil optabilius, nec tibi in hac uita charius aliquid ſanitate, & uitæ longitudine in tam eximia felicitate eſſe debeat, iure hunc librum protulimus, qui hæc te commoneat, & nos de tua ſalute minus habeat ſolicitos, quò tua porrò mirifica ſapientia in hac reipublicæ adminiſtratione, diui-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

no nutu ducente, nulla iniquitate nos grauari ſinat, aut agitari. De multis nãq; præcipuis à Pſello collecta ſcriptoribus quæ ſanitatem prætendere polliceriq; uiderentur ad Imperatorem, quem magnopere incolumem eſſe cupiebat, eadem tibi ęquum fuit deſtinare. Quando non magis ille Conſtantinũ ſuũ, quàm nos noſtrum te principem eſſe affectamus incolumem, ſapientia inſignem, & probitate pręcipuum. Hunc igitur Pſellum ex græca transferentes lingua tibi inſcribimus, cum eius autoritate commoti, tũ maieſtate tua erecti. Hanc eñ tantam, tamq; raram humani corporis commoditatem, omnes tua de cauſa, qui opem ferre cunctis ſtudes, ut optimum principem decet, latêre nefas eſſe putauimus. Itaq; iam Pſellũ ipſum audi per nos latine loquentẽ.

PSELLI DE VICTVS RATIONE AD CONSTANTINUM IMPERATOREM LIBER PRIMUS, GEORGIO VALLA PLACENTINO INTERPRETE.

ET HOC tuæ opus prouidentiæ, sublimisq; ingenij, nec non mirificæ lenitatis præscriptũ est, Constãtine sanctissime & maxime Imperator, quod uulgares infimosq; æque ac philosophos, & disertos homines, usum uelis honestissimorũ & commodissimorũ ad uictum pertinentium habere, atq; peritiam: ut ab ijs contrariorum uitam tueri possint, & mala auertere: nosq; incessis quod curam habeamus nullam eorũ qui parum possint, illis notissima rerum non utendo appellatione quæ de foro ac triuijs fuerit assumenda. Vtemur nimirum ut non exquisitissimis & non usurpatis à Græcis nominibus, ita nõ à barbarie corruptis. Alienũ nanq; sit mediocriter in-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

stitutos hæc ignorare, & Græcis consue tissima cunctis: quorum in præsenti ædi tione trademus cognitionem. In primo itaq; loco uictũ ponemus eorũ quæ bo- ni sint succi, atq; ita interiectim quæ at- tenuẽt & densent, quæ facile cõcoquan- tur: dein quæ stomacho prosint, ipsumq; confirment. Post id quæ secent & abster geant, & obstruãt: hinc quæ citẽt & quæ astringant aluum. Mox quæ sanguinem improbum & malo humore refertum ge nerent. Post, quæ singulos humores pa- riãt. Subinde quæ inflationẽ amoueant, quæq; inflẽt: quæ crassi humoris, & mul tum alant, & contrà quæ parum alant, quæq; redundantia & superfluẽtia sint. Deniq; aperietur, quis uictus tenuitatẽ & quis densitatem adducat.

De his quæ boni sunt succi.

Longe optimi succi est lac recens o- mnium ferè animalium, quod confestim bibatur cum primũ mulctum fuerit: id sa nè sumendum est ante cibum omnem ac potum, nec quicquã aliud cum ipso man ducandum, quoad concoquatur atq; di- geratur.

Recens est autem bene habentium animaliũ.

geratur. Nam si quid uel parum modo ei admisceat, ipsum corrũpitur, & quod cum eo assumptũ est. Præstat igitur matutino tempore id bibere statim mulctũ, nec inter ea comesse quicquam, clementer inambulando. Primum igitur aluum citat, dein impensissime nutrit, nec ultra excernit, sed sistit aluum. Post ipsum lac maxime nutrientia sunt oua tremula, sorbiliaq; gallinarũ, in primis uitelli, deterrima anserum. Carnes præ cunctis gallinæ & phasiani, necnon gallorum testiculi, deinde aliarum uolucrium, perdicis, attagenæ. Columbinam carnem uita, magisq; coturnicis: admitte turdos & merulas iuuenes, passeres, montanasq; auiculas, necnon troglatæ, quæ hirundinibus persimiles, pedibus curtis, foraminibus turrium solum se cõmittunt. His duriores, & difficulter cõcoquuntur turturis. Inde anatis, pauonis, anseris, gruis magis redundantes anserum & cygnorũ & otidum. Inter omnes illæ demum melioris succi quæ animalium sunt adhuc crescentium, nempe subiectorum alimẽtis;

ſeniles utique improbæ omnes, bonæ in agris uitam agentes in totum quæ exercitatæ, quæq́ꝫ aridiore utantur nutrimento, quæq́ꝫ purum ac tenuem reſpirãt aërem. E contrario malæ quæ cibis ueſcantur humidioribus, & quæ minimũ exerceantur, molli illa carne expleri poſſis, at hac parce ueſcendum. Inter terreſtria uero animalia, hœdina caro agninæ præſtat: deterrima omnis quæ cum pelle coquitur. Inter piſces, maritimi præſtant et ſaxatiles, in quibus mulli, rhõbi, pagari, oratæ, dentici. Peſſimi autem mugilis in primis, inde lupus, inde trigla, quæ manducando guſtui non reſpondent, quæq́ꝫ intus herbam nõ habeant. Inter bonum & malum ſuccum, bugloſſum, pſiſiũ. In totũq́ꝫ electi ſunt piſces qui glutinoſi nõ ſunt, quiq́ꝫ guſtu non diſpliceant: inter terreſtria animalia, ſues, porculi annicu li, myſtariaq́ꝫ, & pedes & auriculæ. Fæ rorum quàm cicurum caro ſucci melioris. Inter panes qui frumẽtaceus, purus, bene inſtructus, ſiliginaceus, fermẽtatus ut decet, ordeaceus, expurgatus, & furnaceus

naceus quàm clibanarius. Inter legumina, fabæ, cicer rufum. Arborum fœtus, ficus tẽpestiui, & uuæ maturæ, quæ paululum modo pensiles: aridæ ficus, quæ omnia cum propere concoquuntur boni, cum uero in uentre diutius commorantur, improbi ſucci euadũt. Si cum nucibus aut auellanis, amygdalisue mãducentur, non offendunt; at cum aliijs mansæ eduliijs ficus tam recẽtes quàm aridæ, uuæ'ue, plurimũ lædunt. Castaneæ non admodum mali ſucci, meliora piſtacia et amygdala. Inter holera, lactucæ, cichoria, intyba. Inter uina, quæ odorata & cõcoctu facilia. Quod ſi obſtructio oppilatioq́ interuenerit, ſumendũ erit mulſum uinumq́ tenue & album, ius'ue aqua cõfectum ex allio & cæpe excocta, cõpoſitis pipere & origano & thymbra & ſinapi. Bonum ius ex apio, petroſelino, mentha, pẽtartymo, cumino, aniſo, dauco, ruta. Hæc omnia compoſita prædictũ præbent nutrimentum.

Quæ facile concoquantur.

Panes bene parati, hoc eſt bene ſuba-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

cti,in fermento temperati & leniter co- cti,& mediocriter salsi. Inter pisces cun cti saxatiles,gobius,torpedo, trechum: omne genus uolucrum,pullorum galli- naceorum:caro perdicis,attagenæ, co- lumbina nō bona:in totum optima pin- guium & iuuenum alarum,mala tenuiū & uetulorum altilium,ac ferculorum la- cte nutritorum,iecur itidem uolucrium præcipue gallorum testiculi. In bubula carne præstāt uituli,& caprina,hædi:ho rum omnium in primis,quæ in aridis pa scūtur locis,oua tremula ac sorbilia. La- ctucæ,intyba,malua, buglossa, colocyn tha cū ferbuit,amygdala magis anedōe.

Quæ difficulter concoquantur.

Caprina caro,bubula,ceruina, dete- rior hirci. Inde arietum,inde taurorum. In totum uetera animalia difficulter cō- coquuutur omnia, aluus difficulter con coquitur. Intestina,uulua,cor,iecur,au res, caudæ, renes: omnia præcordia ac interna. Cerebrū,medulla,& ætate per- fectorum animalium testiculi, anseres, anates, querquedulæ, aquaticæ omnes uolu-

uolucres, præter alias phassæ, sturni, passerum pullorum caro. Durior adhuc magis turturis & anatis, impensiusq; pauonis. Alui omnes uolucrium difficiles cõcoctu. Cochleæ, limaces, oxygala, caseus uetustior, cõchylia, astaci, paguri, cãcri, camari, carabides, octapodia, sepiæ, polypi, moschitæ, calamaria, bati, liobati, limæ, dracones, scorpidia, triglæ, pagari, oua obdurata, assaq; & fricta, faba, siliquæ omnes, phaselli, cicer, oriza, halica, panicũ, miliũ, lẽs, sesamus, castaneæ, dactyli, siliquæ, citri cortex, rapa, napus, crud⁹, bulbi crudi, daucus, cũctæ holerũ radices, & holera ipsa minus, præter lactucam & intybũ. Inter uina, quæ crassa & austera, dulciaq; & noua, & aquæ uis nimia.

Quæ stomachica & confirmantia.

Dactyli qui acerbiores, mala cydonia, oleæ asperæ, colymbades, & cũ aceto confectæ, uuæ passæ, acerbescentes uuæ, uinacijs demptis, nuces cum ficubus, tubera, cinara qui carduus pineus, sinapi, rapæ, napi ualide cocti, nasturciũ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

bulbi, qui appetentiam exacuunt, cappa ris, citri cortex, pyra præcipue acerbiu-scula, caseus, uinum acerbescens austeri usculum, maxime conducibilia stoma-cho, absinthium & aloë.

Quæ stomachum subruunt.

Seutlum & euersionem facit cũ mul-tum assumitur, napi, rapæ crudæ, impro ba stomacho, ut bene coctæ stomacho bonæ: blita, chrysolochanum, nisi cũ ace to & garo & oleo comedãtur, sesamus, lac frigidum. Refrigerantia nanq; uen-tri acumen generant: at quæ calida, susci tant uentrem. Improbi febricitantibus pepones non bene concocti, quod cho-lericas ægritudines generent non inquã biliosas, ut male Galenum pleriq; inter-pretantur, sed subuersiones, id nanq; est cholericum. Antequàm enim transmu-tẽtur, ad uomitum excitãt, præsertim re dundanter assumpti, nisi quis modo bo-ni succi assumat edulia. Cerebrũ omne malum stomacho, uomitumq; cit ueluti etiam ossis medulla. Vinum admodum austerum, atrum, ac etiam acerbescens

uomitum cit, necnō crassum & nouum.

Quæ abstergent, secant, & laxant.

Ordeum, fœnum græcum, melopepō, uuæ passæ dulces, faba, cicer, & præcipue nigrum, & ius ipsum, magis capparis, præsertim ex oxymele, aut ex oleo ante reliquum cibum mansa, seutli ius, ipsumq; seutlū cum sinapi & aceto mansum, lapathum, bulbi, cæpe, allium, porrum & ampeloprassum, sed cocta bis uel ter, ut acorem deponant. Attenuat itidē tyrogala, ficus; abstergēt ideo quod qui eis uescuntur, è renibus multas arenosas urinas excernunt, aridæ ficus, amygdala, pistacia, brassica, mel saccharatū, oxymel, uinum tenue. Si frigidi sint humores in corpore, etiam uetustum aqua dilutum uinum.

Quæ obstruunt & oppilant.

Lac quod habeat casei aliquantū, neque tutum est eo frequēter uti, quod nō parū offendat ut metæ sunt, & renes & calcuosos obstruit & iecur: ficus tam recentes quàm aridæ cum edulij loco assumuntur, dulcia ferè obstruunt. Ne ergo

lædant

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

lædant, manducentur cũ hyſſopo & ori gano, aut pipere ante alium cibum, atq; ita non mediocriter profuerit mel quoque deſpumatum, at ſecus per ſe, malum præcordijs: dactyli uirides, & quæcũq; ex ſiligine confecta oppilant & ſplenis augmentum faciunt, calculosq; generant. Itidẽ farinacea cum lacte omnia, uinum dulce etiam obſtruit, & præcordiorum tumores intendit.

Quæ uentrem citant.

Lentis prima in decoctione ebullitio, ferue factioq;, itidem braſſica præcipue confecta ex oleo & garo. Cruſtaceã teſtaceamq; tunicam habentium piſcium ius, ut aſtacorum, pagurorũ, mutilorũ, concharum, & id genus aliorum. Nam ſi quis hæc coquat, inde cõcinnet coctionem ex oleo & garo, ut dictũ eſt, & pipere, facile aluum citauerit. Cæterũ marinorum echinorum & conchylium iura, ut etiam ueterum gallorum, præſertim ruforum, ſubducunt aluum. Panis quoque cibarius, quod multum habeat furfurum. Fœni Græci ius ex melle co-
ctum

ctum, inde potum aluum ſubducit ſecũ, agens in inteſtinis humores, mel admi- xtũ parũ eſſe oportet, ne uellicet. Oleæ colymbades cum garo ante alium cibũ manſæ. Tyrogala cum pauxillo optimo melle: quod ſi hepaticos uelis facere co- licos quos diximus, ſalis multum immit te. Iuuenes animalium carnes magis q̃ ueteres ſubducunt, & extrema plus me- dijs. Ex piſcibus torpedines, turtur me- diocriter cit aluum, ſeutlum, lapathum, recẽs caſeus cum melle, chryſolachanũ, blitum, colocyntha, pepon, ficus aridæ & uirides, uuæ dulces cum uuidæ fue- rint, ſycamina pura: ſiquidem in aluũ de ſcendunt primo cibo ſumpta, & ciũt al- uum: manſa uero poſtremo, aut etiã ma lum humorem offendentia in uentricu- lo corrumpuntur, id facit colocyntha. Nuces uirides & aridæ, aqua maceratæ & pelliculatæ, damaſcena humida et ari da melle cõfecta, madefacta ut plus te- neant mellis, manſaq; ſolitaria: ſi bis mel lis compoſitio abſorbeatur, plus ſubdu- cit quàm ſi dulce uinum potites, ubi non

confeſtim

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

confestim profuerit, sed aliquandiu interfuerit. Cerasa dulcia, rhodacina mollia, & cuncta humida & aquosa uentri ciendo idonea, ob hoc media horũ eduliorũ est ferè materia ꝙ in ea nõ sit acor ullus. Cæterum dulce uinũ his idoneũ.

Quæ aluum cohibent.

Dactyli q acerbiores, uuæ passæ quæ acerbæ, sycamina horna, myrti baccæ, unedões, acria pruna, poma acerba, pyra dulciora: tamen poma omnia cũ acore ciunt aluum, mala granata, pyra. Lac refrigeratum ut concrescat, astaci, paguri, cancri, carabidæ, quasi coquas & haurias humorem, astringunt aluum, sicut ostrea, cõchæ & similium caro. Lens & brassica bis cocta aluum cohibet: ne mediocriter coquatur, in aqua profundat, inde in aliam immittas calidam, & plurimum ibidẽ coxeris quoad remollescat: oriza, panicum, milium, halica, leporina caro, uinum acerbum & rutilum.

Quæ sint mali succi.

Succi uitiosi nõ una est speties. Nã est quæ magis pituitosa, est quæ biliosior, est

est quæ magis atra redundat bile. Absti nendum sanè ab omnibus edulijs quæ malos humores gignunt, tametsi conco quantur ab aliquibus: olim nanq; humo ris uitiositas in uenis residens, cum occa sionem modo perexiguam putrefactio nis admiserit, febres excitat curatu diffi ciles. Sunt autem mali succi huiusmodi, ouium caro & caprarũ, itidẽ quæ acres. Hircorum pessima, inde arietum, inde taurorum. In totum, pessima uetera. Le porina caro quod sanguinẽ generet craf siorem, minus mali succi bubula & oui-na. Mali quoq; succi ceruorum renes, mali succi testiculi cunctorum ferè ani-malium, præterquàm gallorum. Itẽ ma-lum, cerebrum, spinæ medulla, lien. Ie-cur aliquantum deterius suillum. Cũcta interanea animalium mali succi, oua fri-cta, caseus antiquus, siliquæ, faselli, lens, cicercula, eruilla, eruum, siligo, panicũ, miliũ, & id genus alia. Inter pisces, dra-cones, lupi, mugiles, scorpij, triglæ, quæ caridas deuorant, & cetariorum omne genus; fœtus arborum ferè omnes: mi-

nus

nus aliis ficus & uuæ, pyra. In cucurbitarum genere tetrāgura, magisq́ inter ea quæ dura, pepones. Colocyntha melior si bene cōcoquatur: sin male, mali succi est. Holerum nullū boni omnino succi. Mediocris est lactuca & cichorium & buglossa: inde malua, inde chrysolachanum & portulaca & blitum & lapathū. Radices stirpium holerosarum mali succi, acres, ut cæpe, porra, allia & brassicæ, thyrsus, daucia, rapæ, napi nisi admodū cocti, brassica, bulbi nisi admodū cocti. Cæpe tamen & allia & porra & ampeloprassa bis feruefacta, malum deponunt succum. Mali succi prorsus agrestia holera, ut agrestes lactucæ, picrida et id genus alia, uina crassa & male olentia, & austerissima.

Quæ pituitosa.

Animalium neruosæ partes, pedes, pelles, cerebrum, pulmo, spinæ medulla, agnina caro. Caro testaceam pellē habentium & mollium carne, poma, præter parauisa, quæ non ita: tetrangura.

Quæ

Quæ atram bilem generant.

Carnes bubulæ, caprinæ, magis taurinæ & hircinæ, leporīæ, ceruinæ, aprinæ, uetulæ carnes. Piscium, cocleæ. Inter holera, brassicæ, & arborum ramusculi, salsa omnia confecta. Inter legumina, lens melancholicum edulium, triticei panes, & qui ex milio, loliū quoq;. Inter uina, crassa & atra: siliquæ, cinara.

Quæ biliosa.

Mel facile in flauam bilem uertitur, & calida corpora, uina dulcia: & quicquid dulce, facile in calidis corporibus biliescit.

Quæ glutinosos humores generent.

Panes siliginacei, & siligo ipsa, & mēbra animaliū cartilaginosa, ossea, auriculæ, mustax circa labra, porculi, caro recens agnina, Sesamus, halica, oriza, bulbi, dactyli.

Quæ crudos humores generant.

Dactyli uirides, napi, rapæ, radix cū quis eis saturabitur. Caro crustaceā pellem habentium, & duræ carnis quæ ex multa coctione ius eiectāt: & carne mollia

lia, ut octapodia, sepiæ, calamaria, thynni, lacerti, xyphiæ. Cæterorũ animaliũ partes, uentres, intestina, uulua, oxygala, casei molliculi, lupini. Vuæ cum in aluo commorantur, frigidos quoq; humores generant. Cuminum, libystici radix & semen, lini grana, cannabis semen, faba. Bulbi bis cocti in oleo & garo cum aceto mansi. Mel frictum, oxymel, itaq; & flatus discutiunt, panes ordeacei, cicercula, faselli, milium, lac præcipue frigidũ, uina dulcia simulq; austera: ficus præcipue uirides, aridæ quoq;. Panes sine fermento non satis cocti, siliquæ fasellorum, lens, faba, fræsa, ceruina caro, caprina, bubula, leporina, porcina, renes, testiculi, cerebrum, spinæ medulla, linguæ partes postremæ, omnes casei, oua obdurata, magis fricta, castaneæ, glandes, tubera, poma, sapa ac defrutũ ut uinum quoq; dulce.

Quæ alunt multum.

Caro bubula, boum cerebrum, testiculi, cor, spinæ medulla, omnis medulla, alæ anserum, anatũ, querquedularũ, magis

magis gallinarum, caponum, phasidum, perdicum, pauonum, & omniũ uolucrũ uentres, quæ crustaceam pellem habẽt, ut ostrea, cõchylia, astaci, paguri, carabidæ, cammari, sepiæ, & id genus alia, torpedo, pagarus, mullus, turtur, dentices, oratæ, triglæ, oua nõ obdurata, panis siliginaceus & ex polline tantum, fabæ, cicer, fœnum græcum, siliquæ, castaneæ, lentes, dulces dactyli, uuæ passæ dulces & pingues, rapæ, napi, bulbi bis cocti, mel despumatum, & mulsum, bene concinnatum puls, oriza, halica, uina crassa rufa, atraq; & dulcia & austera.

Quæ parum alunt.

Animalium extrema, uulua, aluus, intestina, cauda, auriculæ, axungia. In totum, uolucres omnes minus alũt quàm quadrupedes animantes: & quæ senuerunt, quàm quæ crescunt: piscium nutrimentum est sanguinis parcioris. Crustaceam pellem habẽtes quàm quæ mollis carnis, ut ostrea: panes ordeacei, panis triticeus, amylus, milium, panicũ, plus faba uiridis, sycamina, auellanæ, amyg-

dalæ, pistacia, damascenæ, harmoniaca, oleæ, atræ nuces, zizipha, corna, pruna capparis, seutlum, lapathus, portulaca, rhaphanum, sinapi, nasturcium, asparagus. Cæpe autẽ & allia, & porra, & ampeloprassa, cruda, perexiguum corpus alũt, cocta bis aut ter impendio minus, pyra, colocyntha, uuæ passæ, acerbæ & macræ. Ficus aliquanto plus nutriunt, raram faciunt carnem: minus omnino uuæ ficubus alunt, uina acria, alba uel rubella.

Quæ redundantia.

Anseres, anates, querquedulæ, colũbi, palumbes, cuncta interna animaliũ, iecur, lien, renes, intestina, uulua, spinæ medulla. Aues quæ in stagnis paludibusq; pascuntur omnes, fabæ uirides, fasselli, cicercula, eruum: lactentium pecorum caro omnis, & ociosam uitam agentiũ. Inter pisces fluuiatiles, stagnãtes, & in luto cõmorati, & marina oĩa cetaria.

Quæ non redundantia.

Colla animalium, caudæ, alæ, & agrestium caro animalium, & quæ in ari-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

dis locis uitam agunt.

Quæ attenuant.

Allia, cæpe, nasturcium, porrum, sinapi, piper, origanum, mentha, hyssopum, apium, thymbra, petroselinum, brassica, seutla, scolimum, marathrum, rutha, anetum, cuminum, capparis, dauci semen, ordeum, saxatiles pisces, montanæ uolucres paruæ, quæq; in montibus uiuunt, turdi, merulæ, perdices, trogletæ, columbi qui in turribus nidulantur, torpedo, turtur, buglossa, psilia. magnæ uolucres interemptæ asseruentur saltem ad diecu lam antequàm coquantur, etiam altilia, itidem fructus arborum, ut humorẽ deponant infestũ. Ficus & uuæ cum nucibus aut auellanis, aut pistacijs, aut amygdalis manducentur, præcipue amaris, & humore noxio deposito, prodesse poterint. Inter hæc mediæ sunt oliuæ, uina alba & tenuia. Et in primis ad tenuãdum uictum præstat in usu cõtinuo oxymel.

Libri primi finis.

PSELLI DE VICTVS RATIOne ad Conſtantinum Imperatorem, Lib. II.

AD VICTVM humanũ pertinens intentio, ſereniſſime Imperator Conſtantine, & ſalubrẽ & commodũ, necdum primo perfecta eſt libro. Exiſtimamus ſiquidem ſubijciendam breuiter curã, quæ ſalubribus quoque adminiculis contineatur, ut aperiamus quæ calefaciant aut frigefaciãt, humectẽntue, arefaciántue, quæq; binas ſimul inſignes habeant qualitates, quæ facile aut difficulter tranſmutẽtur, & quæ faciles tranſitus habeant, quæ membra offendant, & quæ minus, eaq; paucis nõ ut quæq; longius proſequamur: modus ſiquidem tum fuerit nullus.

Quæ calefaciant.

Cannabis ſemen, fœnum græcũ, dactyli dulces, poma dulcia, mel, ſaccharũ, uuæ dulces, mentha, apium, rhaphanũ, rapa, ſinapi, naſturcium, alliũ, cæpe, porrum, ampelopraſſus, caſeus uetus, uinũ dul-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

dulce, calidius flauum, uinum uetus, piper longum, album & atrum, gingiber, agni folia & ſemen, amygdala, plus amara, glycyrhiza, rheſinæ omnes, hypericum, ſal, ſalſugines omnes, fœniculum, anetum aridum, iuniperus, cicer atrum.

Quæ refrigerant.

Ordeum quomodocunq; coquatur, hydna, colocyntha feruefacta, pepones, melopepones, cucurbitæ, tetrãgura, cucumis, poma, præter parauiſa, ſycomora pyra quæ minus dulcia ut ferè fragilia, acidæ uuæ & acres, mala punica præcipue acida. Lactuca, intyba, portulaca. Caſeus recens, aqua, uinum rubellũ tenue. Muſtum craſſum & nouum, acetũ quo acrius, Omphacium, panis ex milio amylo, panico, & cibarius.

Quæ arefaciunt.

Lens & braſſica uiſum hebetat, niſi oculus ſit humidior. Caulis eius minus arefacit. Aliorum holerum aridior. Sinapi, eruum, cum bis coctum eiecta aqua, plus adhuc albũ. Fricta aridiora omnia, & quæ componuntur ex uino & garo

aridiora,oleum dulce,lotum,pyra ſylue ſtria,aſparagus,naſturcium,daucus,om phacium,amylus, ſal,gypſum, panis ci- barius, ſalſa omnia, plus mænidum capi ta,ſepiæ cruſta,crocus, uinum cucume- ris,& peponis ſemen. Lolium, anetum, balſamum,nardi ſpica,raphanis, abrota num,citrei ſemen, uetus uinum , origa- num,petroſelinum,ruta,marrubiū, ſam pſucum,hyſſopum,allium.

Quæ humectant.

Colocyntha,pepones,melopepones, tetrāgura,cucumeres, cucurbitæ, nuces uirides,mora, lactuca , intyba, portula- ca,malua,blitū,chryſolachanū. Lactu- cæ quoq; ſemen, faba recens, aqua, bu- gloſſa,uiolæ folia,perſica, fungi, harmo niaca,& ferè poma omnia.

Quæ facile corrumpuntur.

Ceraſa, perſica, harmoniaca, & ferè in genere pomorum omnia. Itaque cum cito egeruntur , ideo præ cæteris eſcu- lentis comedenda. Nam ita demum re- liquo cibo meatum præbent,manſa po- ſtremò corrumpuntur. Idem faciunt pe

pones

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

pones, cucumeres, tetranguræ, uuæ, ficus, & similia.

Quæ difficulter corrumpuntur.

Conchylia, cochleæ, astaci, cammari, mutili, paguri, pinnæ. Hæc uitioso humore reliquum corrumpunt cibũ, ideo bis terq́ꝫ coquantur, allium, cæpe, porrum, auellana, amygdala, castaneæ, rapæ, tribuli.

Quæ seri meatus.

Omnia confecta ex castaneis, siligine, faba, fræsa, cicer frictũ, panis ex polline, lens, cerebrum, spinæ medulla, cor, lien, assa ferè omnia, oua tosta, obdurataq́ꝫ, ideo idonea in aceto tosta dysentericis. Lupini, faselli, sesamus, glandes, siliquæ, uinum dulce, plus atrum, austerum.

Quæ caput offendunt.

Nasturcium, dactyli, eruca, uinum austerum, rufum, & quæ uehementer olent. Lac non etiam commodum capiti, allium, cæpe, fœnum græcum. Vina omnia uehementer euaporantia caput & neruos lædunt, aqua diluta neruos iu

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

uant. Damaſcena pruna, amygdala, pyra miſcella.

De *pane*.

Panis frumentaceus præcipuum edulium in prandijs & cænis, cribro farinario polline delecto, ſenſim coctus & moderate fermento & ſale, commodius ex ſiligine, ſecundus ex ſimilagine. Nutrit parum furfuraceus, qui cibarius nuncupatur: ex ſiligine difficilis concoctu, & ſi concoquatur, crudos generat humores, aſtringit etiam aluum. Exercitatis ergo congruit corporibus: ocioſis uero malus. Ex polline purus ſanis congruit corporibus, exercitantibus inutilis: cibarius parum alit, melancholicusq́ eſt, at aluum citat. Panes uetuſti arefaciunt minusq́ alunt recẽtibus: fricti aridiores & minus nutriũt: minus fermẽtati difficilis concoctionis. Siliginaceus panis recẽs, odore capitis oẽs recreat ſenſus, & ſpiritus confirmat, & uires reficit infirmas.

De *panico*.

Panicum & milium parum nutrit, refrigeratq́, aluum humidam arefacit, difficulter

ficulter quoq; concoquitur.

De Oriza.

Oriza astringit uentrē, difficilius con coquitur halica.

De halica.

Halica nutrit multum, at pituitam gi gnit, si multum quis ea uescatur, & non concoxerit.

De lente.

Lens suo folliculo obstruit. Carne ue ro melancholicū humorē generat, hebe tatq; uisum oculos habentium aridos.

De faba.

Faba sanguinem generat tenuē, edu liumq; est inflans: cum uiridis manduca tur, corpora humectat.

De Cicere.

Cicer inflat, nutritq; multum ut faba, semē generat, & Venerē suscitat. Ipsius ius coctū in renibus calculos atterit, præ cipue paruum & atrum: quod si fricta manducentur, ut faba sunt, & aluū astrin gunt, & magis nutriunt. Si uiride cicer manducetur, humectat ipsum corpus.

De Lupinis.

Lupinus cõcoctu difficilis, crassumq́ humorem generat, mediamq́ uim habet ad molliendam & astringendã aluũ.

De fœno græco

Fœnum græcum aqua aspersum & dulce factum, subducit uentrem. Ex garo præmansus eius fructus, aut ex aceto & garo, aut ex uino & garo & oleo, capitis dolorem facit, & ex garo solitario mansus: sin cum uino & garo & oleo assumatur, capiti nullũ dolorem inuehit. Eius autem succus coctus, & cum melle sumptus, subducit in intestinis improbos humores, confirmatq́ aluum.

De fasellis & pisis.

Fasellos & pisa aqua aspergunt quoad radicem germenq́ ediderint, & ante reliquum cibum manducant ad citandã aluum. Garo immersa nutriunt, succũq́ hæc generant, cum bene cõcoquuntur. Meliora fœno græco, mediaq́ sunt inter bonum & malum succum, siue cõcoquantur, siue minus: & inter tarda & celeria meatu multũ nutrientia & parum.

De cicercula.

Cicercula magis nutrit quàm faſellus aut piſum, in cæteris par.

De ſeſamo.

Seſamum celeriter comedentes ſatu rat, ſeræ concoctionis eſt, difficilisq́ʒ, ſto machum lædit, craſſum humorem gene rat, & graueolentiam.

De Colocyntha.

Colocyntha corpori nutrimentũ in- gerit frigidum, paucumq́ʒ, & commodã facit aluũ. Si refrigeret nimiũ, cõcidenti bus, & arefacientibus, & manducanti- bus ipſam tẽperes. In hyeme crudos ge- nerat humores.

De Peponibus.

Pepones frigidi ſunt & humidi, uimq́ʒ nonnullam purgandi habent; ideo uri- nam citant, humectantq́ʒ aluũ plus colo cyntha & melopeponibus. At ſemẽ plus carne cit urinam. Malũq́ʒ in corpore ſuc cum generant, præſertim cum non be- ne concoquuntur. Tum cholericos effi- ciunt, nõ inquam bilioſos, ut uulgus pu tat, ſed uentrem ſuperiorem & inferiorẽ

ſubuer-

ſubuertunt: nam antequàm concoquantur, uomitũ pariunt, præſertim qui plus nimio deuorarint.

De Melopeponibus.

Melopepones neutiquam tantũ humidi ſunt, aut mali humoris, quantũ pepones, neq; tã urinarij, neq; aluo boni, nec itidem uomitorij æque, neq; ſtomacho conducunt.

De Tetranguris.

Tetrãgura ipſa quoq; urinariũ quiddam habent, qui plurimum manducent ea, olim craſſum humorem generãt, qui in ſanguinem tranſmutari non poteſt.

De Ficubus.

Ficus ut reliqua poma, malum ſuccũ generant, ſed minus: habẽtq; bona hæc, aluum citant, uim habent abſtergendi, atq; catharticam, nutriunt plus alijs pomis corpus: comedentium ipſos carnẽ non aſtringunt, ualidamq; faciunt, ſed ſubturgidam, inflatamq;, ſed tamen non diu manducanda: hæc parce omnia.

De Caricis.

Cariculæ improbi ſunt ſucci, unde & pedicu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

pediculorum uim multam generāt. Habent attenuandi & secandi uim, ob hoc facile aluum citant, renesq́ purgant. Iecori & lieni inflammationes adducunt. Improbæ ut ficus, & sicut dulcia omnia obstruendo & indurādo præcordia. Cū hyssopo nucibúsue, aut auellanis, aut amygdalis mansæ, iuuant: sin cū alijs edulijs assumantur, plurimum offendunt. Alunt tamen satis: ideo pugilibus uetus exhibuit consuetudo.

De *uuis*.

Vuæ quoq; ipsæ ut poma, cūctis tamē magis nutriūt ut ficus, minusq́ malū succum generant: cum bene maturuerint, nutriunt minus quàm ficus: prosunt cū facile egeruntur. Cum id non fuerit, lædunt: nam perniciosum pabulum ingerunt, cum in sanguinem non conuertuntur. Sunt autē sine internis granulis brisulisq́ mādu cādæ. Quæ dulciores uuæ, sunt calidioris succi: quæ acriores & magis omphacinæ, frigidioris.

De *uuis passis*.

Vuæ passæ acres, austeræq́ frigidio-

res.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

res, cõfirmantq́ stomachum, & aluum arefaciunt: dulces autem calidiores, mediæq́ sunt stomacho & uentri, habentq́ aliquid abstergens, paruasq́ stomachi curant uellicationes. Nutrimentũ uuarum passarũ est quod etiam recentium.

De pomis.

Poma quæ acerbescunt, frigidum habent & terrestrem succum, nempe crassum: quæ autem acida, frigidum & tenuiũ partium, medij sunt temperamẽti: dulcia calidiora iudicantur. Pyra frigida & aquosa, perindeq́ acerbescentia uentrẽ cohibent. At acida humorem offendentia, eum secant, & aluum subducunt, purum inuenientia astringũt: at pyra quæ nec dulcia, nec acida, nec acerba, omnium pessima.

De Cydonijs.

Cydonia multũ styptica, quæ si quis melle, uel sacchare cõposita coctura asseruarit, stomachum cõfirmant, ac in dysenterijs prosunt, flauã bilẽ cõprimẽdo, corq́ exhilarant.

De Mespilis & Sorbis.

Tam Mespila quàm sorba stypticũ

uentrem faciunt, fluentemq́ astringũt, suntq́ adhuc impensius styptica sorba.

De *dactylis*.

Dactyli dulces magis nutriunt: acerbescentes prosunt stomacho, & uentrẽ compescũt. Omnino omnes difficulter concoquuntur, & aluum astringunt, si plurimus usus eorum fuerit.

De *Oleis*.

Oleæ pauci nutrimenti sunt, præsertim nigræ: at asperæ, quæ fiunt colymbadæ ob acerbitatem conferunt stomacho, appetentiamq́ cibi concinnant: cõmodissimæ quæ ex aceto cõponunt.

De *nucibus*.

Nuces exigui sunt nutrimenti: quæ recentes, aquosam uim habent, facilius concoquuntur: & magis stomacho utiles purgatæ tunicula sua, præcipue cum caricis mansæ. Aridæ nuces aqua maceratæ, dempta tunicula, loco uiridium recentiumq́ habentur.

De *Amygdalis*.

Amygdalæ exigui nutrimenti, dominatur in ipsis uis attenuandi & abstergendi.

gendi. Amaræ uim plurimam habent se candi humores glutinosos.

De Pistacijs.

Pistacia parum nutriunt, iecori utilia, difficulter concoquuntur, & stomacho inutilia: pulmonis meatus diducunt & anhelitus.

De Siliquis.

Siliquæ succi improbi, & bilis atræ, difficulter cõcoquunt, & aluũ cohibẽt.

De Capparis.

Capparus præcordia apit, absterget pituitam, calculos dissipat. Ante aliũ cibum cum oxymelle, renes offendit & uesicam, quibus succurrẽdum zinzibere, uel tali aliquo.

De agrestibus holeribus, & lactuca, ac intybo.

Agrestia holera improbi sunt succi. Lactuca minus mali succi, & parum nutrit. Post, intybum prodest aluo cũ oleo & garo mansum, mediocriter cõcoquit.

De Seutlo.

Seutlum stomacho inutile, si plurimũ manducetur, absterget, & ob id utile aluo, necnõ iecori & spleni, oppilationes auferen-

auferendo, præcipue cum aceto, uel sinapi mansum.

De Apio.

Apium urinariũ, & utilius stomacho cæteris holeribus, oblectat & crudum.

De Eruca.

Eruca admodum calefacit, generatq́ semen, ueneremq́ excitat, capiti dolorem inuehit.

De nutrimento animalium.

Animalium carnes optimum generant sanguinem, præsertim quæ melioris succi, qualis suilla est: neruosæ autẽ sanguinem redundantiorem magisq́ pituitosum generant, magisq́ porcina caro. At bubula crassioris & melancholici humoris, uitulina & hœdina quàm caprina & bubula melior. Agnina sanguinẽ generat humidiorem redundantiorẽq́. Ouium caro succi improbi & redundantis. Itidem caprarum plena acrore: hircorum & arietum inutiles omnes, castratorũ meliores: ueteres deterrimæ omnes, humore, concoctione & nutrimẽto. Leporina sanguinem gignit crassiorẽ, suc-

co melior q̄ bubula et ouilla, ceruina ma li ſucci, difficilis concoctu, & terreſtris.

De partibus animalium pedeſtrium.

Pedes porcini utiles, flauam bilē reſtringunt, & tertianis febribus ob id congruunt. Secundo loco rictus, tertio auriculæ. Lingua laxa & exigui humoris: teſticuli mali ſucci, olidumq; quiddam habent. Callum ſi bene concoquatur, boni ſucci: ſin ſecus, non iam bonum ſanguinem, ſed crudum & pituitoſum generat. Cerebra ſucci improbi, difficulter ſiquidem concoquuntur, & inutilia ſtomacho, & nauſeam generant ac redundantiam. Medulla in oſſibus dulcior ſuauiorq;, ſed nauſea cruditatem generat: ſin commode concoquatur, nutrit ex ſententia. Iecur cunctorum animaliū craſſi humoris difficulter concoquitur, & ſerum meatum habet: porculi præſtat omnia. Lien melancholicum humorē gignit, lædit tam iecur quàm lienem. Pulmo non difficilis concoctu, ſed parum alit, & pituitoſus. Cor durum & difficulter concoquitur: ſi bene cōcoquatur, alit multum,

multum, nec improbi est ſucci. Aluus autem & uulua, & inteſtina, tametſi probe concoquantur, non ſatis probũ generãt ſanguinẽ, ſed frigidiorẽ, crudioreq́;.

Quæ ſit agreſtium & cicurum animalium differentia.

Cicurũ carnes humidiores quàm agreſtiũ, quia aridiora agreſtia omnia cicuribus, & perinde agreſtiũ nutrimentũ minus redundãs q̃ cicurũ. Volucres minus quadrupedibus nutriũt, at facilius concoquuntur, præſertim perdicũ, attagenarũ, gallinarũ, caporũ, colũborũ minus. Aridiores merulæ, turdi, paſſeres: plus turtur. Item phaſſa anas. Gallinis pares phaſiani. Difficilis concoctu pauo. Anſeres redundantiores, & concoctu difficiliores. Iuuenes ſemper præponendæ uetulis. Alui anſerinæ nutriunt multum & ſuauiores reliquis altilibus, facilius concoquuntur, & magis alunt alæ, ſicut etiam gallorum teſticuli.

De piſcibus.

Trigla duriorẽ & in delicijs habitam habet carnem, ob id magis alijs nutrit

piſcibus,cum bene cõcoquitur. Sunt tri glæ bonæ quæ in puris uitam agunt loꝛcis,herbasq́ꝫ non habent.

Saxatiles piſces ſaluberrimum nutriꝛmentum ingerunt, & ſanguinem beniꝛgnum ſuggerunt,non inquam ut alij feꝛrè malum,ſed moderatum. Gobius alijs melior ſuauitate & concoctione, & ſucci præſtantia, qui in arenoſis littoribus, aut inter ſaxa uitam agit,at in fluminum oſtijs uel paludibus: improbus præciꝛpue ſi ibidẽ carabi. Ferè autem duri carꝛne piſces concoctu difficiles,non in uentre modo, ſed etiam in uenis, ſingulisq́ꝫ membris: craſſioris autẽ ſucci, qui molꝛles carne, dracæna,ſcorpius, triglæ maꝛgnæ teſtaceam pellem habentes, ſalſum habẽtes communem ſuccum: magis alij & minus alij. Oſtridia nanq́ꝫ magis mol lem habent alijs carnem: reliqua ut carꝛne duriora,ita cõcoctu difficiliora: quæ deligenda tribuendaq́ꝫ eis, qui corrumꝛpunt in uẽtre ex malo humore nutrimẽꝛtum,aut ex fluitante iecore: illis nanque generatur humor crudus. Ex mollibus

carne

carne coctis multus deponitur salsus humor, fitq; talium caro difficulter corruptibilis, iusq; citat aluum astrictam, laxatq;, ut sunt ostrydia, mutili, conchæ. Cōtrà duræ carnis difficulter cōcoquuntur, & nutriunt multum, ut ostrea, astringuntq; aluum, ut astaci, paguri, fluuiatiles & marini carabi, cammari, & id genus alia. Cetaria omnia, ut uituli marini Delphin, Thynni, Balenæ, Xyphiæ, perniciosi sunt humoris, quia redundantissimi: & perinde saliuntur, ut in aliquē usum modo perducantur.

Mugiles, & mænides, & bopæ perniciosæ & redundantes: meliores qui aluntur in pelago, deterrimus palustris: fluuiatiles ubi fluit celeriter aqua, meliores: pinguiores pessimi, & difficiliores concoctu, stomacho deterrimi, ac humoris pessimi. Lupus autem tenuiorem generat sanguinem, nec improbior hoc pisciculo alius.

Psellí de uictus ratione finis.

MAGNIFICO EQVITI IVRATO PAVlo Pisano Veneto Patritio Deceuiro, Georgius Valla Placentinus salutem plurimam dicit.

DE SYRIACA lingua in Græcam Rhazæ de pestilentia opusculum, Imperatori cuidã conuersum, latinum Paule Pisane tibi faciendũ esse existimauimus: tum quod ab insigni autore hæc traditio emanare certò perspicitur, tum quod perquàm necessaria hæc prorsus omnibus habita cognitio est, eoq́ magis quod Galenus medicinæ autor præcipuus, de pestilẽtia quod ad artem medicinæ pertineret, nihil accurate scriptum reliquit. Cursim uero eius rei meminit duntaxat, ut eius intentio nulla ad pestilentiæ curam habita uideatur, cum tamen cunctis mortalibus maxi-

maxime neceſſaria facile deprehenda-tur. Mirum profecto uideri poteſt, cum tot doctiſſimi homines impẽſiſſime ſtu-dioſi fuerint, rebus aliјs, quàm (bone & immortalis deus) ſublimibus, ácumine incredibili, labore immenſo operam na uarent, cur demum hanc unam curam omiſerint, tam neceſſariam, tam honeſtã tam eximiam, ut credibile non ſit nolu-iſſe eos, uoluiſſe quidem, uerum præſta re non potuiſſe, aut de ſe polliceri auſos non fuiſſe. Ita ne nos quidem audemus. Proinde quæ Rhazes tradidit refere-mus, non nobis modo, ſed aliјs quo-que è uiris clariſſimis habita longe ar-gutiſſima, nec ulli à nobis magis quàm tibi dicanda, qui omnes hoc tempo-re penè ſolus foues diſciplinas. Ac ut Rhazes ab humanis corporibus peſti-lentiam abſtergendam miro quodam docet artificio, ita tu ſingulari pru-dentia, in Veneta ciuitate de huma-nis mentibus peſtem omnem, nempe uitia, & ignorantiam ſtudes abſtergere,

qui ut in sapiētissima ciuitate tua ob animi tui præstantiam clarissimis decoratus es honoribus, legationibus ad Imperatorem, ad summum pontificem, maximis de rebus, mirifica laude perfunctus. Ita uicissim tu quoq; Venetias his exornandas dotibus existimasti. Verū quantas & his & alijs sis laudes promeritus, nouerūt omnes, & nos commodiore loco hæc pluribus. Nunc demum quod instat id agamus. Præstantissimus igitur autor Rhazes hunc morbum bifariā distribuens. Vniuersam præscriptionem suā in capita quindecim hoc pacto partitus est.

Primo igitur capitulo, causas quibus pestilentia conflatur, & quomodo propemodum omnes in hunc incidunt morbum, præmonuit.

Secundo de corporibus pestilētiæ obnoxijs scribit.

Tertio de tempore, in quo multa pestilentia.

Quarto signa iniectionis pestilentiæ duarum specierum.

Quinto

Quinto de custodia morbi antequàm signa appareant pestilentiæ, & quomodo oporteat coërcere, ne in totum insurgat, uel ne ad immoderantiã perducatur, posteaquàm signa comparuerint.

Sexto, de cura pestilentiæ.

Septimo, quo pacto opem naturæ ferre oporteat ad extrudẽdam ab extremis corporis pestilentiam.

Octauo de prouidentia oculi, & gutturis, deq́ cura totius corporis, cũ signa sese ostenderint pestilentiæ.

Nono, ad cito concoquendam pestilentiam.

Decimo, ad arefaciendum pestilentiæ concocta.

Vndecimo, quomodo purgare cõueniat squamas, & incrustationes, quas uocant escharas pestilentiæ.

Duodecimo, quo pacto oporteat perungere cicatrices, ac delere ex oculo, totoq́ corpore.

Tertiodecimo, de uictu alimentali pestilentia captorum.

Quartodecimo, de cura uentris eorũ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

qui oppreſſi peſtilentia.
Quintodecimo de clementibus & perniciosis peſtilentijs.

RHAZAE
de peſtilentia liber, Georgio Valla Placẽtino interprete.

De conſtitutione peſtilentiæ, & quomodo propè omnes homines incurrant eiuſmodi morbum.

CApiuntur ferè oẽs hac ipſa mortales peſtilentia, quod à natali die omnes ad extremam uſq; ſenectam mutentur, ad ariditatẽ tendendo. Vnde ut infantibus ſanguis multo humidior quàm adoleſcẽtulis exoritur, ita multomagis & in ſenibus exareſcit. Præterea largam ſubeunt caliditatem, quemadmodum Galenus in Aphoriſmorum interpretatione expoſuit. In pueris, inquit, caliditas eſt quantitate ea quæ in adoleſcentulis, at in adoleſcentulis qualitate uehementior. Quod planè arguitur

tur

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

tur ex optima naturali actione argumentorum, & concoctionum, & instaurationum eorum quæ in pueris. Infantum & puerorum sanguis musto assimilatur, quod necdum concoqui incepit concoctione quæ ad consummationem tendit, quódque necdum ad ebullitionem moueatur. Adolescentulorum porrò musto assimilatur iam feruescenti, & exufflanti, mutatóque de primo statu, respirantique plurimum uapore & redundantia, ut uinum est maturum, defecatum'que, & ad perfectum perueniens statum. Senum sanguis assimilatur uino, quod difflauit, & uehementiam eiecit, acceditq; ad frigiditatem ut acescat. Conflatur autem pestilentia, cum sanguis perputrescit, efferuescitq; ad efflandum uapidam & limosam redundantiam, cum transmutatur ex infantili sanguine musto persimili, in adolescentulorum sanguinem, qui uino similis consummato. Assimilaturq; pestilentia per sese feruori spumanti, quod musto solet euenire feruoris tempore.

Ea propter hominum fermè omne genus huic morbo obnoxiũ est: & impensius mares, quod sanguis necessario trãsmutetur de primo statu in secundum, ut musta quoq; necessariò transmutantur in statum, qui est post feruorem ebulitionemq;: uixq; comperta est cõplexio infantis, aut etiam pueri mutata de primo in secundum statum in tempore, & statim, ac deinceps, ut feruor appareat, & mutatio in sanguine in tempore, & statim. Quoniã talẽ complexionẽ postea ita mutatã, frigidam & aridã esse oportet. Verum complexio puerorũ his contraria est. At astructa ut puerorũ cõplexio calida & humida, quod eorũ alimentum ex lacte sit: nam qui non aluntur lacte pueri, proximo tamen illi & conter mino uictu utuntur, & uescũtur alimento, ut cunctæ ætates aliæ. Enimuero qđ in uictu horũ fluctuationes plures alijs existũt. Ob hoc perraro eorum quispiã hunc morbum effugit. Commutatio autem ferè fit in hoc morbo iuxta complexionum differentias, & uictus, & habitus, &

tus, & aërem circumfusum, & sanguinis statum, qui in uenis, in quali, & quanto. Atq; hac de causa in aliquibus præoccupat, in aliquibus postea subsequitur, & in alijs augetur, & in alijs imminuitur, estq; in alijs qualitate admodum atrox, in alijs minus atrox. Adolescẽtuli, quia sanguis ipsorum in secundum statũ iam mutatus, ipsorũq; perficitur cõcoctio, & difflatur huius status humiditatis, in qua putrefactio consistit. Qui igitur in putredine constituti, habent in uenis superfluam humiditatem, aut improbam qualitatem, & admodum exustam, capiuntur copiosa pestilentia in ætate pueri- li, in qua non omnino sanguis transmu- tatus est in perfectum statum. Et in pu- tredine agunt habentes caliditatem de- bilem & pacatam. Adolescenti aũt iam effecto uiuenti, uictu perducente ad carnem multam, aut uictu implente ac san- guinem corrumpente idem fit. At seni- bus non contingit, nisi in statibus pesti- lentibus, aëre tabido, diris humoribus, in quibus plurimum talis morbus euagatur:

tur, quia excedens mediocritatem, in ex
tremam caliditatem & humiditatē, con
ceptumq́ calorem ad morbum pariter
extendit: quia comitatur ſpiritum qui
in cordis eſt binis uentriculis ad ſuam
complexionem per cor medium. Dein
de comitatur perducendo ſanguinem
uniuerſum qui in arterijs, ad ſuum ſta-
tum. Cum ergo peſtilentiæ cauſam pau
cis & per uniuerſum tendentibus uerbis
attigerimus, progrediendum iam eſt ad
accommodata peſtilentiæ corpora.

*De accommodatis peſtilentiæ corpori-
bus. Cap. II.*

SVnt nimirum candida corpo
ra, & humida, & corpulenta,
multa obeſa carne, & rubra,
peſſima ſi fuerint inſuper fe-
bribus capta continuis, ſanguinis erupti
onibus, & ſanguinolētis affectionibus,
& puſtulis, & lippitudinibus, oculorūq́
ægritudinibus, & exanthematis, necnō
ſi ueſcantur frequenti paſtu dulci, ma-
gisq́ dactylis & melle, & ficubus, eisq́
rerum ſpeciebus quæ denſæ ac dulces,
mel-

melle cõfectis, uini potu multiplici: dulcis quoq; lactis usus in tali affectiõe perniciosus. At corpora tenuia, biliosa & & arida, & calida, eulogiæ sunt accõmodata. Eulogiũ uero ueteres nominarunt speciẽ unã improbiorẽ inter duas, sicut & à multis audio nominari: siquidem in Græcorũ differẽtibus linguis hæc appellatio non inuenitur. At philosophus quidã sua lingua Chaspe nominauit, quæ dictio significat quod per se. Puto autem quod ad hanc pestilẽtiã ratione opus sit, ita dici: quod si etiam inter se inuicẽ affectionibus differunt, cæterũ etiã cõmunicationẽ habent, ut nihil indecens. Nihil igitur est habens differentiam, quod etiam communicationẽ non habeat. At ne tempus in nominum appellatione teramus, sapiente istas differentias suo tẽpore explicãte, ad nostrũ redeamus institutũ. Quod si forte pestilẽtiã excuti etiã cõtingat ex cõtrarijs unũ euenit, ea pauca esse, aut perexigua & obscura, aut admodũ atrocia et pniciosa, aut squalida et arida, tabidaq;, nec cõcocta. Alia tenuia

corpora,& complexione frigida, mini-
me idonea duabus his speciebus pesti-
lentiæ & eulogiæ. Si contingat, fit ener
uis, cum febribus quidē cōtinuis à prin-
cipio ad finem usq;: præter ea moderata
concocta, & pacata.

De Tempore in quo utplurimum pesti
lentia euagatur. Cap. III.

TEmpus autem in quo euaga
tur atq; affluit, huiusmodi sūt
extremæ autūni partes, & ue
ris principium. Cumq́; æstas
pluuiosa est, inuicēq́; haustri perflarint,
& cū hyems fuerit calida, uapida, & hau
strali statu. Cum uero fuerit æstas uehe-
mens caliditate, & ariditate, estq́; autu-
mnus calidus & aridus. Postremò succe
dente iugi pluuia, admittit eulogia sibi
idoneos, tenues inquam & calidos, & bi
liosos, ac sæpe quibusdā in regionibus,
habitatoribus, indigenis circumflua cō-
stitutione dissolutis, transmutata ad pe-
stilens quiddam, illæsa perdurant corpo
ra. At in cōstitutionibus frugalibus pe-
stilentia contabuerunt. Repente igitur
prius

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

prius obseruandum cum cœperit expli- cari, & ad homines propius accedere, si cut progrediens exarabo.

De signis iniectionis duarum specierum pestilentiæ, Cap. IIII.

Signa pestilentiæ & eulogiæ euidēter accessionem demon strātia sunt hæc: Species istas duas morbi, febris præit con- tinua, dolor dorsi, naris pruritus, sputa in somno. Hæc istorum præcipua sunt signa, præsertim dorsi dolor, cum febre, cum his etiam languēs toto corpore uer ti uidetur. Præterea oscitatio frequēs, & pandiculatio dolorq; in gutture, & in thorace cum difficultate flatus, & tussi, & corporis ariditate, & inflammatione, & sputi crassitate. Sunt etiam uoce rau- ca, cum capitis dolore, & capitis pulsi- bus atq; pondere. Præterea grauiter fe- runt, & uitant fugitantes, & nauseant, et immodesti sunt, nisi uomitus & toleran di impauentia, & uitandi perseuerantia, pestilētiæ insideat aut eulogiæ. Verunta mē dorsi dolor, & corporis totius exa-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

ſtuatio & ardor, & cõflagratio, et coloris rutilatio, magisq́ uehemẽtia ruboris iuguli, magis ꝓpria ſunt eulogiæ. Ideo cũ hæc ſigna uideris, expedit quæ ſunt opportuniſſima magis inſpicere, ut eſt dorſi dolor. Sputa quidẽ cõtinuæ febris cognoſcere oportet eſſe principia peſtilentiæ, quamuis hæc ſint magis præcipua, dolor dorſi inquã, nec in peſtilentia affiſciunt: nauſeare ſigna ſunt cõtraria, quia eulogia conſtat è ſanguine bilioſo. At ſubmiſſa peſtilẽtia maiorẽ habet quantitatem utilis ſanguinis eius, qui eſt improbus & corruptus, & ob hoc in ipſa reſidet dorſi dolor: quoniam extenſæ ſunt uena & arteria inter bina oſſa cohærentia ſcapulis. Memoranda intentio diligentiæ, & prouidentiæ ſimul, & uniuerſalis rationis. Primoq́ dicamus primam obſeruantiam, quomodo oporteat antequàm appareant ſigna, extrudere, & poſteaquàm ſigna apparuerint, diſcernere ægritudinem. Secundo confeſtim exturbare. Tertio prouidere oculo & cilijs & cypſelidibus, & quæ in naribus et guttu

gutture, & omnibus articulis ne contin gat interlapsus improbus. Quarto cõfe- stim morbũ cõcoq̃re ac digerere. Quin- to confestim arefacere exanthemata. Se xto, quo pacto oporteat eijcere incru- stationes, & squamas & testas. In se- ptimo, quo pacto obliterandæ delen- dæq; cicatrices. In octauo, de uictu & nutrimento eorum qui peste capti sint. In nono, quomodo oporteat uentrem custodire, ne plurimum effluat, & in per niciem tendat. In decimo, signa pacato- rum, & perniciosorum. Dicere autem oportet in qualibet intentione rationem uniuersalem cõcisam, & idoneã. Opor- tet igitur adolescentibus exigere sangui nem, & pueris & iunioribus, qui nec- dum pesti succubuerunt, uel qui in le- uem pestilentiam inciderunt, facilem, & obscuram, magis in prius expressis statibus pestilentibus antequàm exar- descant, & morbi signa appareant. De- trahendus autem sanguis est natis qua- tuordecim annos, minoribus autem ad- mouendæ cucurbitulæ, refrigerandæq;

ſunt domus in quibus reclinantur, & cu bant. Nutrimento utendũ eſt, quod con ditum ex omphacio ſit, & aceto macera tis, & congelatis, concretisq́; , & omni no acetoſis, & epulis cum aceto & lactu catis: dato quoq; aquã de fontibus lim pidis, plurimumq́; frigidis, quæ ſit in ni ue refrigerata. Ea quoq; frigida aſper genda domus, in qua mora eſt. Pro me quoq; ipſis ſuo tempore acida mala, gra nata, eduliaq́; acida, & acerbos fructus, & acida mala citrea, & uuam præmatu ram, nempe omphaca, & ſycomora, & id genus alia. Quod ſi quis calidiorẽ na ctus ſit complexionem, & exardeſcat, ſuccum aſſumat admodum decoctum, ut prius immittatur ei quarta pars ſucci acidi mali granati. Si minus exardeſcat, utatur matutino diluculo farinis cũ ſac chare, ubi acidum ſit alimentum, & len te, & omphace, & in primis acidis malis granatis, quia hæc præ cæteris ſanguinẽ ſpiſſum reddunt, ac refrigerant, arcẽtq́;, atq; extrudũt peſtilentiam. Omni nanq; tempore hic uictus confert ſtatibus pe ſtilen

ſtilentibus. Imminuit improbitatē phy-
matum & ſtrangulantium affectionum,
ac ut paucis colligam, cunctorum mor-
borum de flaua bile naſcentium, & ſan-
guinolentorū ægritudinum. In meridie
abluantur in aqua frigida, & in lauacris
immerſentur, cōcedaturq́ natare, & ibi
dem ſeſe uolutare cogantur. Vitandum
lac dulce, & uinum, dactyli, mel, & o-
mnia dulcia, & calida condimenta, dau
cia, porcinæ carnes, datoq́ ipſis cum eo
rum fuerit calida complexio & humida,
& corruptioni accommodata: calida &
arida facile ardent, & conflagrant. Tem
pus peſtilēs & improbum, ex dictis aga
tur medicaminibus. Illis qui habent cō-
plexiones calidas & aridas exæſtuātes,
utile eſt admouere holera frigida & hu-
mida, uelut maluam, colocyntham, bli-
ta, lapatha, & tetrangura. Prohibendi
ſunt ne prorſus ueſcātur peponibus dul
cibus: quod ſi forte ſumpſerint, capiant
cum ipſo ſtatim ſuccum acidorum fru-
ctuū. Nutrito ipſos piſcibus carne mol-
libus ex acido lacte, quod acidius & tan

quam ex Creta sanies, ab hoc sapiēte uiro Rhaze nominatum Raip, corpulentorum, & alborum, et rubrorum cōplexioni adhibendum est refrigerās, & are faciens alimentum, quod nobis sit exploratum. Cōmunes uero sint omnibus hæ tibi admonitiones, ut labore abstineas, lauacro, uenere, motibus, uersari sub sole, & in puluere, & aquam stantē potare. Abstinendum à fructibus humidis, & leguminibus à rubigine uitiatis, aut in tabidam putridamq; affectionem actis, aut etiam humiditate repletis. Eorum ciēda aluus est: & si eo fuerit opus, succo damascenorum, et sero lactis, & sacchare. Arcēdi uero sunt à ficubus, & uuis, quia ficus pustulas gignunt, et congerunt superfluitates intus: inde educūt manifestas ad corporis extrema pustulas. At uua flatu sanguinem imbuit, et in tumorem eleuat expeditum, isq; ad ebullitionem fit idoneus, ac ad spumationē. Quod si aër sit admodum pestilens, & tabidus ac improbus, ablue faciem perpetuo iure ex rosis. Madefacienda sudaria linteaq;

linteaq; huiuſce odoris rebus, & humidis ipſis olfacientibus, & admouenda naribus. Hæc nanq; prouidẽtia diligẽtiaq; admodum utilis eſt in peſtilentijs & aëris ſtatibus corruptis, & euagãtibus morbis, deo adminiculante. Infantes nuper editi ſupra quintum menſem cucurbitulandi, lactendi cum fuerint corpulenti, candidi forma & rubri, uictus alimenti ſuggerendus in hiſce expertis uictibus. Tranſmutantibus autẽ nutrimenta dato ex dictis moderata præſenti ſtatui. Memoranda igitur ſanguinem denſum facientia medicamina, & refrigerãtia, & prohibẽtia putredinẽ & perturbationẽ, deo maximo optimo opem ferente.

De præſeruatione à morbo anteq̃ appareant ſigna peſtilentiæ, & quomodo ſe habere oporteat, ne omnino conſtituatur, uel ne omnino ad immoderantiã procedat poſteaquã ſigna apparuerint. Ca. V.

Prodeſt in totum omne acidũ ut acetũ, & aceto conditũ, & lac acidũ, inuſtũ. Raip aũt ab hoc ipſo ſapiente lingua eius

uernacula dictum, cum bene fuerit insolatum, & citrea acida. His autem utiliora quæcunque acerbescunt, & acida sunt, ut omphax & rhus Syriacus, & poma, & cydonia, & acida mala, granata, & cuncta quæ sua substantia pinguem reddunt sanguinem, ut zizipha, & lentes, & corianum, & lactuca, capita papauerum, intybūq;, strychnum, spodium & psyllium. Aliud medicamen pacans accessionem, sanguinisq; tumultum ac febris: utile uero est etiam iecori exusto, excernitq; flauam bilem. Rosarum collectarum hexagia 10. spodij hexagia 20. rhu syriaci, & psyllij, lentis purgatæ, oxyacanthes, portulacæ, seminis lactucæ, seminis codiæ albæ, & papaueris, ana hexagia quinq;, sandali albi hexagia 2. & medium: hæc suo tempore adhibe matutino tempore quantū oboli 2. cum uncijs quinque succi acidi citrei, aut succi mali granati, aut omphacis, ac similium. Adiuuat etiam oxysacchar, hoc est ex aceto sacchar ita paratū, pars aceti acris, & partes duæ rhodostagmatis

gmatis misceantur, madefiant in his unciæ quinque rosarum foliorum aridorũ purgatorum, etiam unciæ 2. Aegypti rosarum, & uncia radicis fœniculi, humectentur sintq́ꝫ ad treis usq́ꝫ dies, & ita excocta cribrato, inde hoc modo immittito sacchar duplum ad acetum, aut etiã triplum coctumq́ꝫ in succo psyllij trochiscos efficito, & tempore proferas opportuno instante quantum oboli tres cum uncia una explicati oxysaccharis: adiuuat autem ad hanc ægritudinem uehementer medicamen ita confectum. Efficacius enim est, ut inspeximus sæpenumero, & experientia compertum est, nisi aliquid ab Indis compositum excedat quod à nobis confectum sit. Ipsi nanq́ꝫ Indi aiũt, si quispiam impinguarit apud nos ex fructibus confectis iam exanthemata nouem edens aut decem nõ redditum iri, quod utiq́ꝫ apud nos conficitur hoc pacto. Aceti ueteris acris libræ tres mali granati succi, & acidi mali citrei, & omphacis, oxyacanthes, succi sycomori, aspersionis rhu syriaci, iuris ziziphi,

aspersionis lentis, & aspersionis tarchi, ana libra una iniecta in his tribus libris saccharis, & cocto quoad in substantiã peruenerit succi ex uiolis. Inde sumito libram dimidiam spodij albi optimi, dissoluito in mortario puro, deinde ita immitte ex confecto medicamine iam feruente, & contere pistillo quoad dissoluatur & commisceatur: ambo cõterantur ex angurijs resectis, aut ex ligno hederaceo, nisi quod si ex angurijs dissectis conteras melius est. Eo utere antequam appareant signa pestilentiæ, & cũ signa apparuerint, ut nos admonebimus. Vtile id nimirum est in omni sanguinolẽta & flaua bile abundante, et suffocatrice affectione, & pustulis, & eiusmodi malis. Hæc ipsa est antequàm febris adueniat præ custodia pestilentiæ. Expellit nanque hæc ex accõmodato ad extrudendum, & insuperabiles efficit eos qui his utuntur, uel simul difficulter superabiles, ne prorsus mutatio sit sanguinis ad secundũ statũ tẽpore breuissimo, cũ tumultu, & feruore, & euẽtu lapsus necessario

sario in pericula, & metus. Sed cōfestim procedēte tempore, & ultra quo fiat mutatio cōcoctionis nō putredinis, & absq; accidentibus euenientibus, & febribus periculosis, & atrocibus, & perniciosis, & sanguinolentis affectionibus, quod contingere necesse est.

De cura pestilentiæ. Cap. VI.

CVm autē euidēter contigerit febris, ostētans signa pestilētiæ, nō est utendū uictibus his incōsiderate, sed disquirendū et definiēdū, & mens diligēter adhibēda, quia quod ex hoc parat̄ ingēs periculū est. Sanguine em̄ perturbato, et in tumorē eleuato, & prorsus aucto, naturaq; certāte ad extrudendū excernendumq; omnia superflua foras, ad aliasq; corporis partes, si nō ꝑficit neq; præuenerit diligētia ad densandū & extinguēdū quæ oportuit ante iniectionē, necesse est in accessionē uenire semel, bis, et ter, & tū nō solū nō erit naturā adiuuās, sed etiā oppugnās, et obsistēs eius actiōibus Neq; enim possibile est cū uehementer

ferbue-

ferbuerit, & perturbata fuerit, ipsam pacari nisi admodum tutis plurimum refrigerantibus, & sanguinē densantibus, ut opio, cicuta, succo lactucæ, & strychni & id genus aliis, nisi sit huius curæ intentio periculosa, quia fortassis fiet omnino sanguinis cōcretio, & insitæ, ingenitæq́ caliditatis extinctio. Veruntamen nisi superflue refrigeres, non poteris morbi feruorem extinguere. Et oppugnandus alienus, & tabidus calor. At quæ supra modū refrigerāt, sæpenumero moderantiam excedunt, extinguuntq́ insitum calorē. Subiicere itaq́ tibi uolo quod non nullis medicis non perspectum est, aliis quidem ex inscitia, aliis uero ex ad artē parcitate, ne periculosa tibi fiat in errore sepulta cura.

Cura pestilentiæ alia.

CVm igitur uideris signa pestilentiæ, tenorem corporis, frequentē oscitationem, dolorem dorsi, ruborem oculorum, uehemētem capitis pulsum, & pulsum languentis, multumq́ extumescentem, & suspirantem multum, mo-

res

res animæ molestos, & urinam turbidã & rufam, tactumq́ corporis mollem & calidum, cuiusmodi sunt lotorum, estq́ languens corpulentus & uictus plenitudine affluens, uenam seca, & sanguinem detrahe ad deficiẽtem usq́ animam: fuerit autem optimum detrahere ex medio ancone, aut ex ei hærentibus locis: quod si nõ appareat, ex uena intima: ac si etiã ipsa non appareat, ex craniaca. Satius tamen est si non inueniatur media, detrahere ex interiore poplite, quia tales uenæ trahunt sanguinem ex intestinis maioribus quæ sunt in aluo plus craniaca. Cum autem non sunt hæc signa admodum manifesta nisi ualida, detrahe paucum sanguinem: at cum minima, minimum: atque ita profer ea quæ extinguant febrem, nempe frigida, ut in niue aquam, & euomenti rursus cedo aquam: & cum uideris extingui quod placentur febricitantia, accesseritq́ tactus corporis ad naturalem affectionẽ, habe talem diligentiam. Extrudes nimirum hinc prorsus tumultum pestilentiæ

& acces-

et acceſſionem, ualide ut q̃ extinguẽtia & refrigerantia ſunt aqua in niue refrigerata, effuſim & large data, quoad in aluo frigiditatem perſenſerit. Quod ſi poſtea febricitet & aduentarit æſtus, da ſecundo triũ librarũ põdere aut etiã plus, datoq́ in hora dimidia. Quod ſi caliditas inflectatur, uenterq́ aqua redũdarit, euomat priorẽ, & rurſus dato potũ: & ſi uideas ſubiiſſe aquã, ſudetq́ languẽs urinãq́ citet, ſit tibi ſignum euidens proximam eſſe ſanitatem. Quod ſi non ſubeat aqua, calorq́ tanq̃ attollens & rurſus augens & exhibẽs ſicut erat, aut etiã plus, mitte aquã frigidã, deſcendeq́ ad extinguentia & pacantia medicamina, quæ etiam prius indicaui. Sin commode habeat languens, & cõminuatur & purgetur morbus, adhibeto hoc pacto eductionem. Sin inter lapſurã uideas aduentantem improbam, & euitat, admodũq́ fert difficulter languens, & hæc moleſta continet, noris eſſe neceſſariũ turbari & excitari peſtilẽtiã & eulogiã. Ideo expeditũ ab huiuſmodi uictu abſiſtere, & ſtude

re

re opẽ ferre naturæ ad excernẽdũ & eie-ctandum superflua, ut nũc ego subijciã.

Quomodo opem ferre naturæ conueniat ad expellendam pestilentiam ex corporis superficie. Ca. VII.

FOueto ægrotantẽ indumentis, & reclinato in domo non nimis frigida induendo prius tuniculam plenam, uinciẽdo circa collũ tuto, atq; ita absorbere aquã frigidã paulatim iube, magisq; cũ febris multũ cõcocta fuerit: nam frigida si paulatim absorbeatur, sudorẽ elicit, & contendit, & adiuuat foras extrudere superflua ad corporis superficiem. Inde aquã feruentem immittendo aulis puris, adhibe unã aulã ante, & aliã pone ut reducatur uapor per totũ corpus præter solã faciem, ut rarescat corpus atq; ita difflet superfluitas. Flare aũt expedit languenti suauẽ aërem & frigidũ. Ita sanè ægritudinis curã habebimus: nec solũ facile extrudentũ superflui, sed etiã uires custodieris: nec est inuenire aliud melius, & commodius hac diligentia. Expedit insuper

refri-

refricari & calefieri aqua calida, ut diximus: quia balnea & cisternæ, & spumæ maris, molesta tali sunt affectioni, calefaciunt nanque immoderate, uiresque distrahunt, ut exanimetur ægrotus: syncope autem aduentante exercetur in sese, ac per se natura cunctaque alia floccifaciendo, tutus efficitur languẽs, præsertim si ualide & iugiter in syncopa exanimetur. Nec ullum est signum euidẽtissimũ in hac parte abolitionis, uel alternatim deficientis animæ. Ostendit nanque cohiberi & sauciari uires. Ita uero hoc facto fortassis has perturbabit superfluitas, & extinguet. Non est igitur sinenda humiditas post factam in corporis superficie calefactionem, sed abstergenda diligenter, & arefacienda. Hæcque sunt facile extrudentia superfluitates, cum debilis natura non fuerit, atque imbecillis, et redundantiæ crassarum partium, & quæ difficulter excernatur. At cum fuerit febris mitior quodammodo, atque pacatior, & languens afficitur, et difficulter fert, & difficulter excernitur pestilentia, etiam cum

cum tarditate, post quintũ diem uti necesse est medicaminibus excludentibus. Hæc sanè petulanter, ac proterue proferenda non sunt, sed selectim, & consideranter, quemadmodum diximus, cũ de extinguentibus loquebamur. Iam error in hac parte, licet nõ æqualis illi priori, ueruntamen ipse quoque ingens: ob hoc talibus non est inconsiderate utendum, sed instandum priori diligentiæ, quãdiu tibi spes fuerit, quod secunda nõ egeat, præsertim si febris fuerit imbecilla, quẽadmodum foris, ita & intus. Hoc planè cognoueris ex pulsu, & spiratione, si celeris non sit, & magna, & densa, & tanquam non in duplicem additionem, uel maiorem qualitas febris perueniet. Considerato autem, si etiam non in perniciẽ uehementia caliditatis abigat languentem. Quod profecto tibi erit manifestũ, si compares præsentem febrẽ cum alijs febribus, quibus languens detentus affligebatur, uel alia aliqua languentis cõplexionem & habitum attenuans. Hæc si ita percurreris, liberabitur morbo lan-

guens. Vtere porrò his, si inspicias turbatum, & accessione uexatum, & ad superficiem excretũ, an clementer habeãt pedes, an dein bene habeat pulsus & flatus. Nam si uideas cũ tarditate excerni ad superficiẽ corporis, uelisq; in tali affectione admouere admodum extinguentia, obsistere uideberis naturæ, & eius impedire actionẽ. Sin cõtigerit postea quæ extinguant affici languentem, & difficulter ferre, antequàm hæc contingãt, noris quod tibi erratum sit. Sin etiã pulsus cordis adhuc, itidemq; delictum erit. Ideo statim rarefacienda cutis, ut diximus, & proferendum in aqua calida decoctum marathrum, & apij semen, & quæcunq; mox indicabimus, ad expellendam pestilentiã iuxta proportionem caliditatis imbecillæ, & calefactionis: at sicut languentem inspexeris, siue procliuiter fert augmentum huius, siue non, ut pauloante tibi significaui, utq; animaduertis, ita in hac parte facito. Ficus aridas liuentes 30. uuas aridas sine interiore grano uncias duas mitte in aquam librarũ

librarum trium, leniter ebulliat, quoad liquefiant, & profer languenti ad libræ dimidium tribus prolationibus, foue prius indumentis calefaciendo, ut diximus. Aliud adhuc potentius: Semen apij & fœniculi, & ex iure demonstrato prius coquendo in testa, quoad ius rubescat, & cribro purgando, profer quantitatis unciarum trium.
Alterum ita compositum: Rosarum uerarũ obolos tres, lentis expurgatæ obolos tres, ficus liuidas numero decem, uuas aridas albas, absque internis granulis obolos duos, tragacanthæ obolos duos, lachan purgati & abluti hexagia duo, marathri, & apij seminis, ana obolos tres, aquæ libras 2. excoquito quoad peruenerit libra una, & cum defecaueris, potandum præbe quantum libræ dimidium cum xylococcorum 2. & mediam croci bis, aut etiam ter inurgente necessitate. Iam prouidentiam memorabimus, in quibus prouidendũ.

De prouidentia oculi & gutturis.
Caput VIII.

EXpedit cum signa pestilẽtiæ apparuerint, oculi prius curã habere, deinde gutturis & nasi, ut nunc ego dicam. Forte compellemur & ir & pelmatis, quia hæc dolere contingit, non mediocriter curã habere, quod difficulter excernatur pestilẽtia, & propter pellis duriciem in eis locis, intinge oculũ, simulatq; signa pestilẽtiæ apparuerint, ex rosarum iure sæpe, & postea faciem ablue aqua frigida sæpe quotidie, & asperge ex ipso oculũ: at si est pestilẽtia mediocris & obscura, sufficiat tibi hæc diligentia tutelæ causa. Nam obscura & mediocris pestilentia, exiguamq; habẽs materiam, rarius exoritur in oculo, tum sanè admouẽda sunt admodum stabilientia oculum, cum in principio uideris ingentem accessionẽ, & pruritum ingentem ciliorum, & rubo rem oculorum, & quibusdam in locis ru borem: quia necesse est proferre ex phymate in rubẽtibus locis, quæ ualide stabiliant,

biliant, rosarum instillationem cũ rhoë syriaco irrorato, aspersoq́ʒ. Quod si adhuc magis uelis roborare, conterito cecidia cum rhodostagmate, & tlemmata, quæ tuniculæ interiores sunt acidi mali granati, masi, pinsito, aspergito, cilia illinito, ex collyrijs compositis ex glaucio & acacia, et aloë, æquis partibus, & quãta illorum sit una, appone, & uelut partem decimam horum unius croci instilla, & ex hoc in oculum. Quod si uideas redundantem hanc esse materiam, & uehementem, & multum flauẽtis pestilentiam, & moueris, esse necessarium educi in oculum, id omnino cognoueris, ex quibus perspexeris, ut ruborem albuginis oculi, & insolentiam, & excellentiã, & inspicias intincta in ipsa ne quid protrudatur, sed solum pacatum reddat & redeat rursus, quemadmodũ erat prius, uel etiam uehementius, permitte ea & instillari ex pane cõfecta. Pestilentia quæ adducta in adhærenti uisum tristitia nõ irritat. At quæ exorta est in ceratoide è regione oculi contra aspectum consti-

tuitur, quo etiam uiſum abſcondit iuxta proportionem craſſitudinis & tenuitatis. Poſt id uero proferre oportet ualide purgantia & abſtergentia, ueluti ſignifi cabimus. Et forte perficiẽt, aut nõ: nam ſi craſſa fuerint in corpore & dura, & in ſeneſcenti ætate, aut etiam ut plurimum effloruerit rhagoide inſtillato, ipſi ex oſtenſo collyrio, poſteaquàm ex ipſo crocum abſtuleris, & partem apponas ex hæmatito, ac ſæpius in die inſtillato, & clemẽter reuincias oculum. Et hæc quidem te ſcire oportet ad oculi prouidentiam; deinde ita expedit curã habere gutturis & oris, ne pullulent in ipſis phymata & puſtulæ, & ſpiritũ prohibeant: quia ſæpe cõtingit in peſtilẽtia, ut languẽs in affectionẽ ſuffocantẽ ꝑueniat, ideo oportet ante hoc adhibere diligẽtiã: nã cũ affectio ſuffocationis aduenerit, neq; ſalutis ſpem habebimus, neq; curã. Oportet nãq; ſimul ac ſigna apparuerint peſtilentiæ, lãguẽtẽ gargariz[illegible] e ſucco acidi mali granati, aut aſpergine rhois ſyriaci, aut ſucco ſycomori, aut aliq̃bus eiuſmodi, ex

ex qbus oſtẽdimus fieri cũ ꝓtulimus ex
tinguẽtia. Quod ſi quippiã lædẽs nõ ad
ſit, aqua pura frigida. Frequenter uero
in die id fiat, ut ex duobus ſit unum, aut
prorſus nõ pullulabit quidpiã in guttu-
re, aut per pauca fuerint pullulantia. Nã
roborata talia loca fient minime idonea
ad excipiẽdas ſupfluitates, & ex qbus iu
re fit ſuffocatio. Hæc planè ſunt euidẽti
ora: quando cũ alijs ſignis uoces fuerint
raucidæ, & ſpirandi habuerint difficulta
tẽ, grauius raucescant, morſumq; in gut
ture habeant. Cũ igitur hæc uideris im-
pẽſe ita facta poſt turbationẽ et acceſſio
nẽ totius peſtilẽtiæ, ſeca cranaicã uenã.
Quod ſi læſionẽ ſolã adducit & nõ perni
ciẽ, neq; ſuſpexeris ægrũ ſtrãgulari, ne-
que uehementer cõflagrare, ꝓfer ſuccũ
pſyllij et amygdalæũ & ſacchar, ita cõfe
cta: ſit pars una purgatarũ amygdalarũ,
& partes duæ ſeminis colocynthes, &
ſaccharis partes tres coquendo profer.
Quodſi uẽter excernat, profer gũmi ara
bicũ, & ſemẽ tetrãguri, et cataſtatũ, &
ſuccũ cydonij. Ita curã habe articulorũ,

ne forte in ipsis pullulet pestilentia immoderata & atrox, & hæc absumat & patefaciat ossa, & tenantes, et coniunctiones, & perinde aliquid admoueatur ad istorum ut diximus, curam. Illinito hæc sandalo, glaucio, bolo ammoniaco, & rosa, & aceto, et rhodostagmate. Illinito non admodum longe ab eis particulis: quod si plurimum pullulabunt cohibendo, effunde hæc in ipso, & ne excedat aut proferatur tempus sciendo periculũ esse excessus in hac parte non contẽnendum. Post id prouideto naso & auri, ne putredo multa in ipsis exurgat, & languentẽ offendat, magisq́ue si in aure pullularit. Expedit igitur leuigare marmor cum aceto, & collyrio confecto ex glaucio, & crocolyto, & in aurem immittere bis aut ter in die. Quod si in pelmatis quæ sunt dorsa plantarum pedum, fiet pullulatio, plurimum attere hæc ex oleo tepido in rigentibus, & calefacito in aqua calida. Si dolor non cesset, neq; proclíuiter expellatur pestilentia, contundendo sesamum purgatum, & madefa-

ciendo

ciendo in lacte, hæc loca illinito, & in lin
teo ligato noctem perpetem, inde hæc
aufer, & calefaciendo in aqua calida, illi
nito iterum, ac ſi uelis dactylos contun-
das, & in butyro irrigans illinito, aut in
limo ſeminis ſeſami, quia hæc et talia cu
tem mollificant, & procliue reddunt ex
crementum peſtilentiæ, dolorēqꝫ ſedāt.

De celeri concoctione peſtilentiæ. Cap. IX.

MEmoremus itaqꝫ quæ celeriu
ſcule peſtilētiam concoquāt.
Cum uideris peſtilentiam cū
pullularit ſero excoqui, & lan
guentis affectionem bene habere, & fla
tum et pulſum moderatum, & commo-
de habere languētem, tum expedire ſci-
to adminiculari, & quamcelerrime con
coquere. Sin uideas hæc ſcabra, quales
ſunt uerrucæ, & languentis affectio non
bene habet, ac in additamentum au-
gmētumq́ malū tendat, ne moliaris opē
ferre concoctioni, quia fieri non poteſt,
pernicioſo exiſtente ſtatu pullulatus: ſin
clemens ſit, calefacito in aqua calida ibi
dem excoctis chamæmelis, melilotis, al

tha,uiolis & frumentaceis furfuribus,et in aula admoue,ut prius diximus. Absti nendũ autẽ est à principio,& hocce tem pore à cunctis arefacientibus, & fumo, quoad concoctio fiet idonea: deinde de trectandũ ab omnibus quæcũq; sunt ma gna & immoderata: arefacitoq; in ipso fluxibile in putrido bambacio puro,fu-mumq; admoueto exhalantem ex folli-culo amygdalarum aridarum, aut myrti aridæ, uel rosæ foliorum aridorum, aut sandali,aut irini foliorum, nisi quod ro-sæ folia in tempore æstiuo sunt meliora, quemadmodum in hyeme glechonis. Quod si superfluat fluxus,immitte disso lutã rosam, aut farinã oryzæ, aut farinã milij in linteum tenue & rarum,inclinã-do languentem in ipso. Si forte delicio-sum fuerit languentis corpus,cubile fa-cito ex lilio,& spargendo in ipsum leni-menta ex bolo & myrto confecta, incli-nato. Quod si corporis pars fuerit lace-ra,spargito uerum lenimentum ex aloë, & thure, & crocolyto, & draconis san-guine comparatũ:& si per se disrumpan tur, ea

tur, ea arefacito: si minus solito sale hoc pacto, olei uncia una, farcimen gangræ num hexagia 2. terendo diligenter, dein ita miscēdo æque obstrue, absterge totū corpus in his præter lacera loca: exhulce ratis nanque hæc medicamina non sunt admouenda, ne ualide dilacerent. Illini-endo autem ad horam unam, & ex aqua excoctū chrysobalano & myrti cortice, & mali granati foliculo ablue: ac si cōsu mibūt ista, esto: sin minus, capiendo bo lum album, qui nequaquam habeat ru-borem, & ueluti decimam partem farci-minis gangræni dissoluēdo diligenter, cū obstructione illinito, ac ad binas usq; horas sinito, inde abluito.

Ad arefacienda concocta pestilen-tiæ. Cap. X.

CVm perfecte exaruerint, & reliquiæ in corpore permā-serint, cōsiderato quæcunq; sunt horū tenuia, & impēse arida, & humiditatis expertia: & instilla in ipsis sesami oleū tepidū semel & bis et inceps, quoad remollescat, & p sese exco quatur.

quatur. Hæc nimirũ in facie nõ expedit in ipſis, ſed in piſtacino oleo. Sin humectationem habeant, clementer abrade abſq; aliquo oleo. Si uero non admodũ ſit humidum ſubter eiectam eſcharã, abſterge in marcido bambacio, ut dictum eſt. Quod ſi humidũ ſit, ſparge lenimentum uerum capiendo myrrhã, uel aloën uel thus, uel horum aliqua, & diſſoluendo, & dilatando infunde ei, & magis ſi comminuta ſint, & uelut abſterſa, & ſine quoad pullularit altera cruſta, quoad plana æqualiaq; ſint corpori, et non abſterſa adhibe obſtructionẽ, & farcimen. Sin arida ſunt, ne adhibe quicquã, quoad per ſe exciderint.

Quo pacto oporteat purgare cruſtas, & eſcharas peſtilentiæ. Ca. XI.

IN duobus locis exoriuntur cicatrices, aut in corpore, aut in oculo. Oculus igitur caligat & albicat; corpus autem cuſtodit cicatricem, cum fuerit molle corpus et tenuis cutis. Vnde ſunt difficulter curabilia, tamen memoranda cicatricoſa,

&

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

& putreſcentia. Sunt igitur nitrum, gangrænum, farcimen, tzapericum, adarce, cancer combuſtus, ſtruthium, nycteris, hæmatites, iarin, ſacchar exuſtum, limus aceti exuſtus, myrrha, muſcus: hæc optima ſunt ſi proferantur poſt balnea, utere horum mollibus ad molliora corpora, & præſertim in mollibus et humidis corporibus.

Quomodo delendæ cicatrices ex oculo & toto corpore. Cap. XII.

AD eijciēdum alborem ex oculo, ſacchar, et ſtacocoletum. Alterū efficacius, Iarin oboli 7. myrrha, ſcordalazarum, harmoniacum, ſtacocoletum, ana hexagia 2, adarcen, et nitrū panem, ana obolos 2. amorum obolos 7. mamerā obolos 7. excoquātur in aqua libra una, uel etiam plus quoad liqueſcant, & craſſeſcat aqua: deinde diſſoluito in ebeno quoad capiāt concretionem, et ſuo tempore in melio adhibe oculo. Poſt id effunde mollia lenimenta. At ſi uideas ruběſcere oculum, ſinito hanc curā, & re-

ijce

ĳce in aliud tempus, quia admodum ualida est, et rursus admoue. At cicatricãtia totum corpus sunt hæc, lithargyrus exalbatus, radix arida calami, ossa dissecta, sandali segmenta, costorrhizum, stacocoletum, amygdala amara, carpobalsamum, rhaphani semen, peponis semen, farina fabacia, et oryzæ, et lupinorũ, & fasellorũ: hæc omnia coquẽdo ex aqua inspersa oryza, aut ex succo & illiniendo, contere. Aliud.

FArinæ fabæ & ciceraceæ ana, oboli 2. semen peponis oboli 3. lithargyrum exustum hexagĳ dimidium, radicis calamorum aridorum hexagia 2. Hæc omnia ex succo dissoluendo illine alternatim, uel per balnea, uel posteaquam euaporatus, & calefactus fuerit æger, in aulis plenis aqua calida. Quod si etiam lotus fuerit, excoquãtur aqua calida cortex peponis & uiolæ aridæ, & pityrum, & cicer, & contere diligenter. Alterum adhuc potẽtius, farinæ fabaciæ oboli 3. piperis obolus, cardami seminis oboli 2. lithargyri exalbati oboli 2. immitte etiam

etiã radiculæ ſuccũ, illinito, & hæc quidẽ ſunt cicatricoſa. Quod etiã ſi delere uelis cauitatẽ, & æquale corpus efficere, adhibe ſaginantia, & iugiter ablue, & diligenter frica.

De uictu & alimento eorum qui capti ſint peſtilentia. Ca. XIII.

EXpedit igitur his exhibere ius diligenter excoctũ, ſi febris pacata quodãmodo & mitigata, & uenter nõ excernit cũ gratia. Si uero uehemẽs fuerit calor, & uenter fluat, immitte & dimidiũ ius mali granati cũ grano ipſius contrito. Veruntamen uita internas tunicas malorũ punicorũ, & cartilagines, utpote ſubigentes. Quod ſi uigilax eſt languens, immitte etiã ius ptiſanæ, & ferè horũ dimidiũ codij. Quod ſi multũ excernit uẽter, æqualia iuris ſint & ptiſanæ, itidẽ æque et granũ acidi mali granati & codij, hæc coquẽdo, aut ſubito ꝓfer purũ, aut cũ ſpodio: ſin cogãt ꝙ uẽter ſit admodũ diſſolutus, utere demõſtratis medicaminibus. Enuero etiã ius cõmixtum ſucco acidi mali punici iuuat

peſtilen

pestilẽtem, præsertim captum eulogiã. At colocynthes succus, & peponis indici, et tetranguri, & succus psyllij, et quæ talia, gignunt pituitas prontas et illita, plus tamẽ eulogiam adiuuant quàm pestilentiã, nisi quis improbitate pestilentiæ considat et ualida caliditas cum uigilantia. Clementer uero delatæ pestilentiæ nõ expedit petulanter hæc proferre: quia hæc perimũt morbi tẽpus, ipsumq; non excoqui sinunt. Ideo iuxta proportionem morbi, et ad inspectas affectiones redire oportet: nam pestilentiæ ex humiditate factæ et incensæ à caliditate putrefacta, oportet exhibere cum refrigerantibus arefacientia et densantia, ut succum mali granati acidi, et omphacis, et id genus alia. At eulogiæ constitutæ ex bile admodum imperitante in sanguine, exhibere confert cum refrigerantibus humectantia, ut cohibeatur corruptus sanguis in eulogiam labentis. Assimilatur uero stanti aquæ, et excretã tabem habenti, et difflanti tenuitatem sole coquente, et exugente. Hæc in magnã

uitio-

uitiositatē acto in aqua cōcreta pluuia, uel etiā confluēti, & potu transmutato et uendicato. Iuuat autem pestilentia affectum, & farina subacta cū sacchare, tam ad cohibitionem, quàm motum uentris, & ad auctionem caliditatis, & imminutionem. Succus tamen melior est pestilentibus: quia procliuiter ingreditur, & confert gutturi & thoraci. Et iuxta proportionem facit: posteaquàm noueris quod succus cōferat capto eulogia, aut pestilentia, nisi sit quæpiam admodum atrox pestilentia. Si ita habeat, adhibe purgatam lentem cum succo mali punici acidi. Iuuat autē hos etiam farina lentis cum aqua frigida. Noris etiā id aquā frigidam conferre eulogia captis: & minus periculosum est his, quàm pestilentia affectis, & casus improbus his nō aduenit ex aquæ usu. Veruntamen cum uideris pestilentem ardentem admodum, & dense flantem, & pulsitantem, utere diligenter extinguentibus. Sin parum, utere paruis: sin multum, multo utere. Volucrē ne dederis comedendā, quo-

ad ipſis redierit pulſus, & flatus ad naturalem affectionem, & exareſcant, & excidant ſquamæ.

De diligentia uentris aſtricti in peſtilentia. Cap. XIIII.

VEnter utplurimũ excernit in hoc ſeneſcẽte morbo, magiſq; in eulogia. Verendum igitur hæc proferre, quæ ſubducant ad morbum uſq;. Et ſi quammaxime arida fuerint, ſi opus ſit in principio, & ſeneſcente morbo profer. Alterum quidẽ ob excedentem caliditatem, & capitis pulſum: alterum autem, ut natura leuetur onere, & morbi materia minuatur, cum uẽter plurimum coartatur, & aſtringitur. Idq; coniectaueris omnino, ſi corpus ſpectas ante ſanguinis detractionẽ, aut poſt detractum ſanguinem, ſubmiſſum & inualidum, ſed turgẽtem & erumpentem, & exceptum cum albore & rubore leui, & febris imbecillitate, ſit'que pulſus undoſus. Si hæc omnia conuenient, opus nõ erit ſanguinis detractione, ſed humiditatis ſolius eductione. Hæc cum

cũ apparuerint, signa sunt, & corpulentia scateat, & pallidus, & rubore carens, & febris imbecilla, tunc confert chrysobalanum solum excoctum cum sacchare, et succo mali granati acidi contusi cũ ipsius tuniculis: quia hæc duo medicamina auferunt multam humiditatẽ corporis citra aliquam caloris excitationẽ, impensiusq; mali granati succus. Eis autem qui lapsi in eulogiam fuerint, profer succum damascenum humidum cũ iolepo. Tricyminum autem ne superimponas epithema: qa in huiusmodi ægritudinibus hæc offendunt quæcunq; ex melle complexione calidiores, & humectiores. Nam oblædunt & uellicant languentem, nauseamq; intendunt. Quemadmodum confert sanguinis detractio talibus: qa pacari aliter spes nõ est. Vnũ quidem quod leuetur, fiatq; leuior natura ex affluentia, & ne habeamus suspicionem, ne æger suffocetur. Alterum, quod auferatur plenitudo & tenor uenarum, & arteriarum, factus necessario post atroces casus. Ita nimirum ex-

cernere oportet in principio eulogiæ hu
morem aliquem biliosum plurimum re-
dundantẽ, dein ita admouere extinguen
tia cõmode. Hinc utiq; cognoueris, cũ
uideris ualidam inflammationẽ, & oris
amaritudinẽ, & uomitum. At cum hæc
non sunt, cognoueris non esse quantita
tem multam: at cum differens erit, & ex
siti fuerit æger, neq; excernat per uomi-
tum, est minus atrox iuxta proportionẽ
& ad calefactionem uentris in principio
harum duarum ægritudinum. Cum ue-
ro uenter excreuerit, pro succo profer fa
rinam, cum his coquendo etiam farinã
mali granati acidi. Appone cum his et
pauculum gummi arabici, & spodium,
terendo prius diligenter ut testam. Ro-
sam selectam ueram, spodium, citrei aco
rem, psyllij semen, rhun syriacum, oxya
cantham, pauculum gummi, arabicum
bolum, corticem papaueris, codium di-
ctum, ex omnibus æque & domesticam
rosam, hepyorodum, ut sit pars eorũ di-
midia, & bina hexagia profer, succũ cy-
donij simplicis & acidi, Quod si adhuc
subdu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

ſubducitur uēter, & hæc non aſtringūt, profer rhaipi, hoc eſt fæculentum acidi lactis, cum toſto pane, & pauculo gummi arabico: quia ut plurimum pluribus uentris aduenit profluuium, & perinde inſpectis affectionibus curas profer.

De clementibus & atrocibus peſtilentijs. Cap. XV.

TEmpus igitur iam commonet, ut de clementibus & atrocibus dicamus peſtilētijs. Hæ binæ ægritudines, quæ ſunt acutorum morborum, hac de cauſa communia ſigna præoccupant, pernicioſas inquam ægritudines, & clementes, ut animæ mors, & cōfirmatam habere animi ſententiam, & commode ſpirare, nec non gaudibunde & exultanter concupiſcere manſa cibaria, & facile & procliuiter moueri, & pulſum bene habere, & ægrum morbum contemnere, & bene procumbere, & ſenſim in ſomno circum uolutari, & id genus alia, ex bonis ſignis & contrarijs, quorum pauca quædam in hac tota compoſitione ſignificauimus.

At peculiaria binarũ ægritudinum hæc ſunt, alba peſtilentiæ excremẽta, & calida, & ingentia et diſtributa. Et pauca iuxta menſurã, & facile excreta, citra largam febrẽ, utcp abſit mœror, & ægreferendi labor. Et cum ceſſauerit æger excernere ex cunctis morbis, & cum poſt omnifariam pullulationẽ ceſſauerit, & prorſus etiã conquieſcit æger, nullo reliquo immanẽte aut perturbante affectu, mitiorẽ ac minorem delapſum habet, & per alba & magna, licet ſint multiplicia & collecta, non ſolũ ſi facile excernuntur, & ſi poſt excretionẽ procliuiter habuerit æger, necp mœret, necp caliditate redundarit, etiã hæ ſunt clementes ægritudines. Si uero albæ ſint, & facile excernuntur, etiã poſt excretionẽ non facile æger habet. Mediocriter quodammodo habent, & in utruncp momentũ in lance ſunt ancipiti: nam improba candida cũ fuerint continua, & alia in aliĳs, & cũ explanantur, ut horũ multa ſint unũ. Et cũ circulus horũ regionẽ multã cohibuerit ex circummeãte corpore, & ſpecies uelut

lut pinguedinis & adipis, & admodum parua alba uelut uerrucæ humore uacua sunt improba, & eatenus quatenus diffi culter quoq; excoquuntur. Impensiusq; si difficulter ferat æger post excretionē. Quod si etiã perduret morositas & affe- ctio languentis tantũ, ut ad extremã per ueniat excretionē, est perniciosum: quæ aũt uiridia & uiolacea et nigra, cũcta per niciosa. Quod si cũ his cõtigat nauseare ægrũ, & corde laborare, adhuc deterius ac ad interitũ procliuius. Quod si febris augeatur post excretionē, pestilentia est atrox: si uero purgatur, est clemens mor bus. At pestilẽtia ex secũdo resuscitata, copiã arguit materię: ac si est generis cle mentis, spes est salutis: sin atrocis, metus est atq; suspicio interitus. Clemẽtior uti que est eulogia, quæ non habetruborē ualidũ. At pallida, perniciosa: ut uiridia et uiolacea, perniciosa. Et cũ duæ speci- es hæ uelut absterſæ, & nõ apparẽtes, ac obscuræ, & rursus immittẽtes perniciē. Cũ uero cõtigerit in his etiã nauseare et mœrere, cõsequatr̃ illico syncope necesse

eſt,atrox & celeris, niſi quicquam ſit ex reliquijs. Cũ autem pullularit peſtilentia, à qua ardor ſuccendatur, ex primo inquam die, noris tum facillime moueri & exuſcitari. Sin ad tertium uſq; perue- nerit, imbecilla fuerit: ſi in diebus criſi- mis pullulabit, inter clementes eſt depu tanda, magisq; ſi erit diu æger affluens in ea. Rurſusq; cum inceperit peſtilẽtia cõtineri, & late profundi, atq; explicari largius, & æger uehementer mœrere, & turget uenter, mors proxima eſt. Cũ uero hæ duæ ægritudines aliquãdo qui- dem euaneſcunt, aliquando autem com parent, & mœret uſq;quaq; æger, ſunt pernicioſa. Et ſi utcunq; etiam contige- rit, in colore, niſi rariuſcule in albis inſpi ciantur delirium & mœſtitia. Cum ue- ro paſſim peſtilentiæ contigerit uehe- mens dolor in brachio aut manu, aut in parte alia, & ſubuiridis uel ater apparue rit ægrotantis loci color, & ſuccumbãt uires, & augeatur dolor, eſt pernicioſa. Sin uires robuſtæ conſeruentur, niſi cũ ad tabem peruenit pars languida. Sin

æger

æger aliquantulum ſit ualentulus, & cōtineas ipſum à principio, iuuabis plurimum, & à putredine liberabis: quia non expedit in talibus affectionibus membro admouere refrigerantia, ſed è duobus alterum facere, aut utendum ſciſſionibus ac lacerationibus, ut diximus, aut in aqua calida exhauriēdus, cum inſpexeris ægrotantem paſſim procliuiter habere. Memorauimus denique cauſas & morbi accidentia, & curæ eius cuſtodiā in primis habendam, reliquum nunc eſt ut dicendi finē faciamus.

Rhazæ de peſtilētia, Georgio Valla Placētino interprete finis.

P. GILII BELGAE.

Credite nunc Samijs mortales, credite dictis,
Quod rursus animae corpora uiua petant.
Nec uos tam Calabri doceant hoc carmina Vatis
Maeonidem Quintum, quem sua Musa canit,
Quàm modo qui Graius superûm conuexa reuisit,
Galenus Medicae nobilis autor opis.
Phoebus amat Latium, Phoeboq; iubente Galenus
Manardi doctum pectus, & ora gerit.
Haec Leoniceni detracta est gloria fatis,
Sit licet in summis clarus & ille uiris.
Vni Manardo, reducis doctrina Galeni
Influit, & cunctis unius ore patet.

IOAN. MANARDVS TIMOTHEO FILIO, S. P. D.

LABOREM hunc exponendi Galeni librum, qui Ars medicinalis inscribitur, Timothee fili, haudquaquam sumpsissem, si uel corám, ut optabam, eum librum tibi interpretari potuissem (optima enim est doctrina, inquit ipse Galenus, quæ uiua uoce fit) uel aliquẽ proponere scriptorem scirem, qui eius obscuris sensibus rectæ expositionis lucem infunderet. Sed eo anno, ut nosti, quo eius lectionem eram te audiente professurus, Pannoniam petere coactus sum, Vladislai regis optimi saluti consulturus: nullumq́; hactenus uidere mihi expositorem licuit, qui non præter id quod uanis & inutilibus disputationibus lectorem remoratur, tota etiam, ut aiunt, uia à Galeni mente non aberret. Ego igitur paterna quadam charitate onus hoc subire cõpulsus, nihil magis curaui, quàm ut autoris sententiam tibi clare aperirem: propria etiam, quod ferè recentiores neglexerunt, uerborum ui seruata, quæstiones dialecticas & inanes, uel ad alium locum pertinentes resecans, necessarias modice attingens. Quas si quando diffundere necesse fuit, eas ita seiunxi, ut ab eo qui Galeni tantum sensa haurire cuperet, commode possent præ-

præ-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

prætermitti. Quod & Galenum ipsum in Hippocratis expositione aliquando fecisse animaduertimus. At si forte noster hic labor aliorum manus inciderit, qui cornicis oculos cõfixisse nos dicant, temeritatisq; damnent, quasi in eos insurgentes, qui autoritatem sibi longi temporis præscriptione uendicarunt: ij sciant uelim me non ambitionis, aut detrahendi cuipiam studio, sed solius ueritatis amore in hæc diuertere. Quod si adhuc accusare pergant, dicam non eorum causa tantũ laboris me subijsse, sed tui, aliorumq; gratia, qui nõ ætatem, & alienum palatum in libris, sicuti in uinis probant, sed merita propria expendunt, & ueritate ipsa nihil habent antiquius. Quam ego secutus, si asse qui in omnibus non ualui, certe eius unius ambitu laboraui. Vale fili dilectissime, & ueram doctrinam sanctis moribus stude cõiungere. Ex Buda. IIII. Idus Ianuar. An. M. D. XV.

IO. MA-

IOANNIS MANARDI IN GA leni artem medicinalem præfatio.

PLERISQVE eorũ prætermiſſis, quæ librorũ expoſitionibus præſcribi conſueuere, paucula tantum de autore, de libri titulo, de ſubiecto, ordinec̨ præfabimur. Autorem huius libri fuiſſe Galenum, nemo eſt qui ambigat, licet phraſis ipſa & elocutio nõ multũ Galenica uideatur. Plus enim potuit ſententiarum cõcinnitas, uniuerſalis inſcriptio, cæterarũc̨ hic commẽtationũ, atc̨ huius in cæteris mentio, quàm ſtyli difformitas, quem premere in hoc ſcribendi genere fuit neceſſarium. Natus eſt Galenus in Pergamo Aſiæ ciuitate, patre Nichone Geometra, & architecto diuite, & in primis diſciplinis erudito, naturac̨ ipſa ad philoſophandum diſpoſito, ſed in Geometria & Aſtrologia ad ſummum prouecto, ſicuti ipſe Galenus

Autor huius libri.

Galeni uita

nus in octauo. Therapeutices libro scri-
psit. Ab hoc in somnis monitus, cũ phi-
losophiæ iã esset initiatus, ad medicinæ
studiũ inductus est, ut li. IX. eiusdẽ The
rapeutices legitur. Vixit sub cæsaribus,
Adriano, Antonino Pio, Marco, & Cõ
modo, sub Antoninoq; Romam primo
profectus est, quemadmodum ipse scri-
psit in procemio lib. Anathomicarũ ag-
gressionum. Discipulus primo fuit Saty
ri, secũdo Pelopis apud Smyrnam. Fuit
Satyrus discipulus Quinti, cuius sæpe
meminit Galenus: quem tanti fecit, ut
Corinthum Numesiani gratia petierit,
qui & ipse discipulus Quinti probatissi
mus fuerat. Alexandriam quoq;, aliaq;
multa loca petijt, ubi esse aliquẽ Quinti
discipulũ intellexit. Ex Alexandria an-
nos octo & uiginti natus in patriã reuer
sus, oĩa quæ cognouerat pharmaca ami
cis medicis dedit, ut ea per experientiã
cõfirmaret, quæ ab alijs didicerat, sicuti
ij. lib. de Pharmacis secundũ genus atte
stat. A põtifice iã XXIX. annorũ, omni
um eorũ curã accepit, qui in duello fuis-
sent

Satyrus & Pelops magistri Galeni.

ſent uulnerati. Quæ res ſibi ita proſpere ceſſit, ut nullus impeditus aliquo membro remanſerit ex ijs quos curandos ſuſcepit. Varia dehinc loca, uaria medicamēta inquiſiturus perluſtrauit, ſicuti nono libro de Simplicibus medicamentis oſtendit. Sanus in infantia beneficio patris perſeuerauit. Puer factus ob fructuū eſum ægritudine acuta laborauit: ad priſtinū uictū à patre reſtitutus, anno ætatis decimonono ſanus permāſit, ſequēte uictu ſociorū uſus, iterū ægrotauit. Poſterioribus ſimiliter annis uſq; ad uigeſimumoctauū, uel ſingulo quoq;, uel tertio anno, morbo aliquo laborauit. Poſt XXVIII. ſanū ſemetipſum cōſeruauit, poſtq̄ uidelicet ſalubrēMethodū adinuenit: nullū morbū deinceps paſſus præter ephemerā febrē, quā aliquando ob immodicos labores incurrit. Scripſit plurima nō ſolū in medicina, ſed & in philoſophia, grāmatica & Geometria, ut Suidas teſtat̄, uerū & in Dialectica, ſicuti in lib. de differētijs pulſuū ipſemet dicit. Laudis humanæ cōtemptor adeo extitit, ut

nunquā

nunquam ſuis commentationibus pro- prium nomen ſubſcripſerit, ut ſeptimo Therapeutices ſcriptum reliquit. Famã tamẽ quo magis neglexit, eo maiorẽ cõ ſecutus eſt. Apud maximos uiros ſum- mo in precio habitus, præcipue Cæſa- res: quibus etiã Theriacen Romæ præ- parauit, ut in libro de Antidotis habe- tur. Senio tandem cõfectus, in patria re quieuit, magnam apud homines gloriã conſecutus, maiorem etiam apud deum habiturus, ſi Chriſto & Moſi, quorum quandoq; meminit, credere uoluiſſet. Et hæc quidẽ de autoris uita. Iam ad li bri titulum accedamus. Inſcribitur hic li ber apud Latinos, accepto à Græcis titu lo, Microtechni, id eſt Ars parua: quæ inſcriptio inſcitia accedente ſeculi, quo Græcæ pariter & Latinæ literæ peſſum ierant, expoſitores in pueriles traxit er- rores: quos non eſt operæprecium hoc loco referre, quando per teipſum eos & legere potes & negligere. In Græcis fe rè exemplaribus Ars medicinalis abſo- lute inſcribitur: cui inſcriptioni conſen- tire

De libri titulo.

tire Galenus uidetur, cum quinto Salubrium huius libri mentionem faciens, artem medicinalem, non artem paruã uocauerit. Sed siue hoc, siue illo modo præscribatur, exigui momenti res est. Illud potius inquisitione dignum, quare inter tot medicinæ cõmentaria à Galeno ædita, artis nomen solus sibi uendicauerit. Ego quidem aliâs putaui nomen artis modo illi docendi proprie conuenire, quem hoc in libro Galenus seruauit: ut uidelicet illa disciplina per modum artis tradi diceretur, quæ per doctrinam definitiuam esset conscripta: quem modum cum aliâs nunquam Galenus seruasset, ideo hunc librum præter alios artis nomine inscripsisse. Nunc mutaui sententiam, putoq́ ideo uocari artem, quod in eo uniuersa medicina comprehensa sit: unde alij quidem libri à parte artis, quã tractant, uel de curandi uia, uel de elementis, uel de naturalibus potestatibus, uel de ui simplicium medicamẽtorum, uel alio quouis particulari titulo prænotantur, iuxta eam uidelicet artis partem

cui ſunt peculiariter deputati. Hic uero non ab re generali nomine artis inſcribitur: quoniam in eo non certa aliqua tantũmodo portio, ſed ipſa tota ars ſub cõpendio traditur. Si quis uero cõtendat, in libro quoq;, qui de conſtitutione medicinalis artis inſcribitur, uniuerſam pariter medicinam tradi: dicam in eo modum potius doceri, quo ars medicinalis conſtituenda ſit, quàm artẽ ipſam, quod Galenus capite eius libri tertiodecimo aperte teſtatur: & propterea non artem ut hic, ſed conſtitutionem artis inſcribi. Sed dicet forte alius multa hic quoq; de eſſe, ut elementa, humores, diſſectiones, ſimplicia, compoſitaq; medicamenta, et alia pleraq; multa artis documẽta. Huic nõ aliter reſpõdebimus, quàm ipſius Galeni uerbis, ſolum uidelicet capita, & ueluti concluſiones eorum quæ alibi demonſtrata, hic eſſe tradita: nihilq; eſſe in medicina adeò particulare, & determinatum, quod ad corpora, ſigna uel cauſas nõ referatur: imò nihil eſſe in medicina, quod ad definitionẽ, quæ aſſignabitur,

bitur, nō reducat. Vt em̄ ipſemet dicit, totius artis capita cōtinet in ſe bona defi nitio. Atq; hæc de libri titulo dixiſſe ſat ſit. De ſubiecto ad faſtidiū in cuiuslibet libri exordio ſcribunt recentiores, multa perperàm quaſi Ariſtotelica confingentes, ab Ariſtotelis mēte penitus aliena. Quæ cū ſint alio loco à nobis declarata, ad dialecticamq́; potius, quàm ad medicinā ſpectēt, ab eis in præſentia ſuperſedere ſatius duxi; duoq́; tantummodo quābreuiſſime perſtringere, unum quidē de totius medicinæ, aliud de huiuſce libri ſubiecto. Diximus igit̄ quo ad primum, iuxta Galeni ſententiā, corpus humanum medicinæ ſubiectum ſtatui aliquo pacto non poſſe; ſubiectum dico conſiderationis, non operis. Conueniunt enim omnes, illud ſubiectum non eſſe, quod per accidens, & ſecundario, non per ſe, & primo conſideratur. Tale eſſe corpus humanum à Galeno capite penultimo libri de partibus artis medicinalis didicimus. Verum autē ſubiectum ſecundū eiuſdē eodē in loco

De ſubiect

Subiectū totius medicinæ.

ſententiam ſanitas exiſtit, ut quam medicus per ſe primo conſiderat, ad quam omnem reliquam refert cōſideratione͂, & per quā potius quàm per aliud quoduis ab omni alio artifice ſeparatur. Cum enim medicina ars ſit factiua, imò potius refectiua, iuxta eiuſdem Galeni ſententiam in libro de medicinalis artis cōſtitutione, per id quod reficit, non per id circa quod operatur, eſt à cæteris artibus diſtingue͂da, quando & per hoc cæteræ refectiuæ artes diſtinguũtur: & quidem merito, cum nihil uetet uarias circa eandem rem reficiendam artes uerſari. Vt exempli gratia, circa domũ: alia quidem ars eſt, quæ imbricum, alia quæ parietes, alia quæ pauimenta inſtaurat, nec inter ſe domus ipſius conſideratione, ut pote quæ una eſt, diſtinguũtur, ſed eius potius ratione, quod in ipſa domo reparatur. Cum igitur medicina non corpus humanum facere, ſed ſanitatem conſeruare, uel reficere poſſit, aliæq; artes circa idem humanum corpus, aliud ſcilicet in eo uel conſeruando, uel reficie͂do uerſari

ſari poſſint, per ſanitatem, non per corpus humanum à cæteris eſt ſegreganda. Cuius ſentẽtiæ fuiſſe diuus Thomas parte ſecunda ſecundæ partis Theologicæ ſummæ, quæſtione prima, articulo primo uidetur, obiectũ medicinæ eſſe ſanitatem dicẽs, qm̃ nihil cõſiderat medicus qđ ad ſanitatẽ non referat. Primo quoq; poſteriorũ reſolutiuorũ, finẽ artis operatiuæ eſſe ait ſubiecti proprij conſtitutionem. Conſtat autem medicinam ſanitatem quidem, non corpus humanũ poſſe conſtruere. Et hæc de ſubiecto medicinæ in uniuerſum nunc dicta ſint.

De huius libri ſubiecto.

Circa libri ſubiectũ in primis aduertendum eſt, Græcos interpretes ſcientiarũ quidem ipſarum ſubiecta aliquando perquirere, particularium librorũ nunquã, ſed ſcopon & protheſin, id eſt, propoſitum & intentionem. Cuius rei tantam eſſe utilitatem putat Ammonius, ut qui eam ignorat, ſimilem cæco eſſe dicat neſciẽti quò feratur. Eſſe uero ſcopon, hoc eſt propoſitum, aliud à ſubiecto, nemo eſt qui neſciat, modo uoces intelligat.

Subiectum enim per incomplexam & simplicẽ, quantũ fieri poteſt, uocẽ exprimere omnes conantur. Propoſitũ & intentio per plures dictiones oſtenditur, inter quas & ſubiecti nomẽ plerũq; collocat̃. Sed & propoſitũ à ſubiecto Auerroys in naturaliũ procœmio aperte ſeparauit. Propoſitũ igit̃ ſi quis in hoc libro quærat, Galenus ipſe reſpondebit, propoſitũ eius eſſe medicinã, alibi per alios doctrinæ modos traditã, per definitiuã docere, ſicuti infra in procœmij declaratione uidebitur. Si quis tamen omnino à nobis contendat, ut nõ ſcopon, ſed ſubiectum aſſignemus, ei non aliud ſubiectum, nec ſub alia ratione aſſignabimus quàm toti medicinæ, hoc eſt ſanitatẽ: ita ut mirari ſubeat quorundã recẽtiorum, idẽ quidẽ ſubiectum huic libro dantium quod uniuerſæ arti. Sed ſub ratione alia ſecundum affectiones uidelicet communes & generales: quaſi eodem modo hic liber uniuerſæ medicinæ cõparet̃, ꝗ quo liber naturalis auſcultationis naturali ſcientiæ: non uidentes, non principia, communesq;

Propoſitũ Galeni in hoc libro.

munesq; tantum res, sed totam medicinam, licet per capita, & conclusiones, hic pertractari. Quare non recte alij huius libri doctrinam confusam dixerunt, rationemq; generis habere: quum multa uideamus distincte hic à Galeno determinata, sicut temperaturarũ indicia, & alia non parum multa. In ordine quoque quem quarto loco discutiendum acceperimus, eorum sententiam non probo, qui ultimo æditum, & primo legendum putant. Si quis enim Galeni ingenium consideret, eaq; attendat, quæ uel scripsisse se dicit, uel scripturum pollicetur: putare debet eundem ei fuisse commentandi finem, & uiuendi, ac eum pleraq; post hunc librum & perficere potuisse & incipere: præsertim cum nonnulla eius extent monumenta, quæ cum fine carere manifeste dignoscantur, post hũc librũ fuisse cõscripta, satis est uerisimile, & uideamus eũ in huiusce libri fine aliq̃d adhuc polliceri. Sed neq; eorũ, qui secus putãt, ratio quicq̃ cõcludit, qa uidelicet liber hic est ueluti epilogus,

Error.

De ordine huius libri ad alios Galeni libros.

neq; enim epilogus breuiariūq; omniū cōmentationū est, sed duntaxat quarundā. Nō esse etiā hunc librū, ut ipsi dicūt, tyrunculis, & arti initiādis anteponēdū, tum libri ipsius difficultas, tum Galeni in procemio & fine sententia, satis possunt demōstrare. In subsidium enim potius memoriæ, quàm ad iuniorum introductionem compositus uidetur. Nō damno tamen gymnasiorum literariorum institutores, qui solum inter Galeni opera professoribus publice exponendum statuerunt. Cum enim uniuersa eius cōmentaria doceri nec necessarium foret, neq; possibile, hoc præ cæteris elegerūt quo bene discipulis per præceptores declarato, aditus ad reliqua absq; præceptore addiscēda facillime pateret, & nō indigne inter præceptotes enumerari eum posse sunt arbitrati, qui hanc bene intelligeret. Sed de ijs nimis multa. Iā Galenum ipsum audiamus.

Galeni

GALENI

ARS MEDICINALIS, IOanne Manardo interprete.

Tres sunt omnes doctrinæ ordini hærentes.

MANARDI EXPOSITIO.

Procœmium sicut ferè omnibus alijs, ita & huic libro Galenus præponit: in quo omnia quæ ad exordium spectant, abunde persoluit. Doctrinæ enim modum, eiusq; commoditatem ostendens, qua in hoc libro usurus est, lecturos attentos, beneuolos, dociles q; reddit. Trinum igitur primo doctrinarum ordinē seruantium numerum proponit, ut ex earum comparatione, eius qua uti intendit, utilitatem demonstret. Doctrinæ nomen late patet, diuersasq; res significat. Modo enim habitum animæ ostendit, quo quis doctus dicitur, ut cum Hippocratem uel Galenum excellenti doctrina uiros extitisse dicimus. Quandoque actionem ipsam, exercitiumq; docendi,

Doctrinæ nominis uaria significata.

ſub quo ſignificato primo libro de ali-
mentis, optimam eſſe doctrinam Gale-
nus dixit, quæ uiua uoce fieret: & in lib.
de optima doctrina, euidentem quo
ad intellectum, doctrinam eſſe, cũ quis
intelligens aliquid euidens intelligibile
ad eius intellectionem obtuſiorem ſe re
ducit. Aliquando methodum, id eſt uiã
quandam & rationem, qua uel inuenire
ea quæ occulta ſunt, uel docere alios poſ
ſumus. Iuxta quem modũ Peripatetici
quatuor doctrinas eſſe dixerunt, defini-
tiuam uidelicet, diuiſiuam, reſolutiuam,
ac demonſtratiuam: & Aueroys in natu
ralis auſcultationis præfatione, ſpecies
Ariſtotelicæ doctrinæ perquiſiuit. Ali-
quando modum ſcribẽdi tradendiq́ʒ ali-
quam artem, quo ultimo modo & hoc
loco accepit Galenus, & in expoſitione
primi Aphoriſmi, ubi declarat quæ do-
ctrina ſit Aphoriſtica. Licet autem mul
tiplices ſint docendi modi, cum tamen
trifariam tantum hoc certo ordine fieri
contingat, ſicuti inferius demonſtrabi-
tur, ideo triplicem doctrinam ordinatã
tan-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

tantummodo esse hoc loco Galenus dixit. Huic aũt doctrinæ reliquæ superius recitatæ aliquo modo deseruiunt. Qui enim per aliquam doctrinarum hic à Galeno numeratarum tradere aliquam artem uoluerit, habitu animi eam teneat necesse est, scripturaq́; uel uoce, uel nutu id referet, quod mente clausum gerit, dialecticaq́; methodo aliqua illarũ quatuor, quas superius numerauimus, ad ueritatẽ & artis theoremata utatur ostendenda. Aequiuocatio autem hæc multiplexq́; significatus huius uocis Doctrina, quæ nunc ostensa est, atq; specierum eius, quæ inferius ostendetur, Latinos expositores in errorem præcipites egit, sicuti paulò post demõstrabimus. Tres ergo esse omnes doctrinas ordini hærentes, id est, tres tantum esse uias modosq́; quibus cum certo ordine doceri aliqua ars potest, in hac prima prooemij propositione uoluit Galenus. Nec putet quispiam, autoritate Drusiani fretus, doctrinam omnem esse ordinatam, addique hic, ordini hærentes, non quia sit aliqua

Cõtra Drusianum.

doctrina

doctrina quæ ordine careat, sed eo modo quo dicunt medici spondilos dorsi, cũ tamen spondili nõ alibi quàm in ipso dorso, ut ipse putat, reperiantur. Veritas enim est accidere in doctrinis quod in reliquis humanis solet, ut plura semper sint, quæ ab ordine cadunt, quàm in quibus certus ordo seruatur. Ex Hippocratis enim operibus uix unum reperias in quo ordo seruetur. Nam ut Aphorismos, prognostica, epidemias mittamus, nónne uidemus Galenum, alioqui Hippocrati deditissimũ, in lib. de uictu acutorum morborum, ordinem desiderantem? quem tamẽ nec ipse suis in cõmentationibus ualde obseruauit, sicuti facile innotescit ijs qui in eius lectione assidui sunt. Nolim tamen quenquam existimare, qualẽcunque scribendi ordinẽ sufficere ad hoc, ut doctrina eo modo ordinata sit, quo nunc Galenus loquitur, sed talẽ in ea oportere ordinem seruari qualem ipse, tũ in hoc libro, tũ in libro de cõstitutiõe artis medicinalis obseruauit, libroque primo Therapeutices qualis esset, docuit,

cuit: ut ſcilicet exordio à certo initio ſũpto ſcilicet ad ſecundum, tertiũ & quartum, & ita ſeriatim ad uniuerſa artis theoremata procedatur. Sed intelligi hæc plene non poſſunt, donec tres doctrinarum ſpecies declarauerimus. Ad eas igitur accedamus.

GALENVS.

Prima quæ ex finis intellectione per reſolutionem fit.

MANARDVS.

Trinarium doctrinarum propoſitum numerum ſigillatim Galenus declarat, ut ex his eam ſecernat, qua in hoc opere uſurus eſt: à reſolutiua orſus, ueluti ab ea, quæ reliquas quoquo modo præcedit, quemadmodum inferius demonſtrabitur. Hanc aperte ſatis deſcribit, ſiquis bene intelligat uerba, neq; ad alienum ſenſum trahat. Eſſe enim illam ait, quæ ex fine intellecto, per reſolutionem gignitur. Finem enim intelligere oportet, non cauſam ultimam, non effectum, ut inter Latinos celeberrimi putarunt, ſed

finem

finem eius artis, quam quis docere insti tuit. Finis enim, Aristotele teste, necessi tatem imponit ijs quæ sunt ad finem: & est, ut Galenus uoluit, regula atque iudi- cium eorum omniũ quæ in artibus per- tractantur: & propterea eo intellecto, possunt per resolutionem ordine quodã reliqua ad artem spectantia inuestigari. Resolutionẽ uero intelligere debebãt, non demonstrationẽ quam ob rem uel ut sit, cũ Galenus nunquam inueniatur demonstrationẽ appellasse resolutionẽ, Græcique tam Platonici, quàm Peripate tici resolutionẽ à demonstratione distin guere consueuerunt, sed ordinatum pro gressum uersus principia. Analysis enĩ,
Resolutio. qđ nos resolutionẽ interpretamur, apud Græcos, Ioanne Philopono teste, pro- prie significat eorum qui peregre profe cti sunt, in patriã reditum: per translatio nemque quandã, processum eorum, quæ ex principijs cõstant, ad ipsa principia. Quam resolutionem, ut etiã dixit Arabs Galeni expositor, norũt Geometræ. Re solutionem enim appellant Geometræ,
ait

ait primo postremorũ resolutorũ Philo ponos, inuentionẽ propositionum, per quas uera conclusio colligitur. Cui consonat eodẽ loco Themistius dicens: Resoluere appello, uera cõclusione posita, propositiones ex quibus cõfecta sit, exquirere. Huic aũt resolutiõi satis similis progressus ille uidetur, à quo hæc doctrina resolutiua uocatur, proposito fine artis, benecꝫ intellecto, seriatim quæcꝫ resoluendo uestigans, donec ad principia uentũ sit. Ad plura tamẽ alia resolutiõis uocabulũ seruit, retẽto etiã priore significato, secundum quod uarijs rebus adnectitur. Nam & grãmatici resoluere dicuntur, cũ orationẽ in dictiones, in syllabas, demũ in elementa reducunt; & Dialectici, dum à particularibus ad uniuersalia ascendunt, cum definitionem inquirunt, cum syllogismum in propositiones, has in nomina & uerba, imperfectiores syllogismos ad perfectiores, demonstrationem ad principia, mediumcꝫ reducunt, quod priorum, posteriorumcꝫ resolutiuorum inscriptio manifestat,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

festat. Naturales etiam resoluunt, dum effectus, resq; compositas in causas referunt & simplicia, totum in partes. Sed et in actiuis scientijs, id est moralibus, resolutiuus quidam progressus fit, dum fine proposito, media per quæ consequi eum possimus, inuestigamus. Quę resolutionis modũ tertio moraliũ ad Nicomachũ libro Aristoteles declarauit. In factiuis quoq; artibus resolutio quædam fit operi ipsi multum accõmodata, cuius exemplum idem Aristoteles septimo de prima philosophia libro in medicina monstrauit, & Galenus in inueniendis curatiuis, ut uocant, intẽtionibus. Quæ inueniri certe non possunt, nisi morbi singulæ causæ cognitæ fuerint, non alia utitur methodo, ut aliâs demonstrauimus. Resolutionis etiam nomen tam late patet, ut alijs doctrinæ modis à nobis supra recitatis, satis apte accommodetur. Dicimus enim hominem doctrinam habere resolutam, quando quæstiones propositas facile ad principia ducendo resoluit. Eodẽ modo actum ipsum docẽdi resolu-

resolutum uocare consueuimus. Soleamus & in negocijs expediendis, quæ in communi commercio hominum cõtingunt, nonnullos resolutos appellare, qui uidelicet rem quæ tractatur, facile ad principium operandi deducunt. Sed & ad demonstrationes nonnulli ex latinis resolutionem applicarunt, quod Galeni expositoribus occasionem præbuit erroris, putantibus non aliud per resolutionem posse intelligi, quàm demonstrationem, solumq; id cogitantibus, cui nam, ei ne, quæ quamobrẽ, uel ei quæ ut res sit, docet, possent Galeni uerba de duabus doctrinis resolutiua & compositiua melius accommodare. Quod si de alia cogitassent resolutione, cum uiri fuerint alioqui ingenio præcellentes, nõ est credibile eos omnes in tam absurda expositione perseuerasse: præsertim cum uiderimus Vgonem Senensem, lecto Galeni de constitutione artis medicinalis libro, quod post expositionẽ primæ partis huius libri ei contigit, statim mutasse sententiam. Sed & Caietanus Vicenti-

Vnde nat[us] error exp[o]sitorum G[a]leni.

nus, qui eadē ferè ætate, uel paulò post Vgonem claruit, proprio commentariolo, quòd penes me est, ueram Galeni sententiam degustauit. Sunt tamen nonnulli tam male initiati, ut propriam adhuc hæresim nolint dimittere, sed in adeò aperta luce in dies magis caligant.

GALENVS.

Secunda, ex compositione inuentorum per resolutionem.

MANARDVS.

Si quis recte primam intellexerit, ei non difficile fuerit secundam hanc quoque intellexisse. Sicuti enim resoluere est à cōpositis ad simplicia ire, ita cōponere est à simplicibus retrogrado gressu in composita ferri. Et quemadmodum eam doctrinam resolutiuam uocamus, quæ intellecto fine, cuncta ad eam requisita certo ordine nihil prætermittendo rimatur, donec ad elementa & principia artis uentum sit: ad eundem modū eam quæ inde exorditur, ubi illa desinit, hoc est ab elementis principijsq; artis, &

cōponere.

& ad eundem finem per eadem media solo mutato ordine graditur, compositiuam. Quem doctrinæ ordinẽ ueluti ad docendum ualde accommodatum seruasse Aristoteles, tum in dialecticis, tum in naturalibus uidetur: in illis à simplicibus ad complexa, à primis complexis ad magis complexa, id est ad syllogismos tendens: in his, id est naturalibus, à principijs & elementis ad magis magisq; composita semper accedens. Auicenna quoq; in suo de medicina libro, quem Canonẽ appellauit, & in eo quẽ metro compositum Cantica nuncupauit, & Aueroys in eo quem Colliget, forte ab hoc procedendi ordine inscripsit, eundem doctrinæ modum secuti sunt. Quem si non exactissime semper seruasse uidentur (quod certe erat difficillimum) neq; ipsi calumniandi, neque ego de mendacio notandus sum. Sufficere enim mihi uidetur, ad hoc ut aliquis liber ad certum doctrinæ genus referri possit, quod initium faciat illi doctrinæ accommodatum, & ab

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

eius modo nisi in paucis recedat. Nemo enim tã recte recta utitur norma, quinquandoq; denormet.

GALENVS.

Tertia, ex definitionis dissolutione, cui nũc innitimur. Vocare autem talem doctrinam licet, non solum definitionis dissolutionẽ, sed & explicationem, ut quidam nominarunt, aut resolutionem, aut diuisionem, aut, ut alteri quidam, explanationem, aut, quemadmodũ alij, expositionem.

MANARDVS.

Doctrina definitiua dicitur, nõ quia definit, uel definitionibus utitur, uel à definitione initium sumit, sed quia artis quam doctura est, generalem definitionem præponit, quibusdam ueluti capitibus omnes artis partes continentẽ: quæ capita rursus in partes dissoluit, hasq; iterum in alias: nec ab eiusmodi sectione, & membrorum declaratione desistit, do

nec

nec omnia ad artem ſpectãtia, ſaltem in genere declarauerit. Veluti ſi quis grãmaticam per hanc doctrinã tradere uoluerit, hoc uel alio non diſſimili modo definiet: Grammatica eſt ſcientia literarum, ſyllabarum, dictionũ & orationũ: deinde ſingulas definitionis partes definiat, & in alias diuidat, ut literas in uocales, ſemiuocales & mutas, ſyllabas in lõgas & breues, dictiones in nomina, uerba, participia, & reliquas orationis partes, orationes, in congruas & incongruas: nec ab huiuſcemodi diuiſiõibus, definitionibusq́ ceſſet, donec omnia ad grammaticam ſpectantia plene abſolue rit. Iſte grammaticam per doctrinam definitiuam tradidiſſe dicendus eſt. Quare autẽ uocetur definitionis diſſolutio, *Diſſolutio* ſatis clarum eſt. Definitionẽ enim quæ una erat, in plura membra diſſoluendo partitur. Vnde & nõ immerito explicatio nominari poteſt, *Explicatio* quoniã illud quod in definitione quodammodo implicatũ erat, ut conſpici & intelligi poſſit, explicat & extẽdit. Reſolutio quoq; dicitur

Resolutio. non eodem modo, quo prima doctrina, sed resolutio definitionis, quia definitionem ueluti totum quoddam in partes resoluit. Nam & hunc resolutionis modũ inter alios supra collocauimus. Dicitur

Diuisio. etiam diuisio, semper subintelligẽdo definitionis. Non enim est diuisio, quæ est Dialectica methodus, quoniam nõ methodos hic, sed ordinatas doctrinas Galenus enumerat. Est autem definitionis diuisio, quoniam, ut uisum est, definitionem in partes ueluti totum quoddam diuidit. Quare uero à nonnullis explanatio, ab aliis expositio dicatur, satis ex dictis patet. Nihil enim facere aliud uidetur, quàm propositam definitionem exponere atque explanare. Nihil tamen uetat quin in hac doctrina, sicuti & in aliis duabus, & argumentationes uariæ & diuisiones fiant. Possunt enim sicuti Medicina, ita omnes aliæ artes & scientiæ per singulam harum trium doctrinarũ perfecte etiam cum demonstrationibus tra-

[Er]ror Dru[sia]ni. di. Quod si Drusianus nouisset, non in tantã absurditatẽ iuisset, ut nihil per doctrinam

ctrinam definitiuam doceri asseueraret.

GALENUS.

Aggressi quidem sunt nonnulli Herophiliorum talem facere doctrinam, sicuti & Heraclides Erythreus.

MANARDUS.

Proposito trinario doctrinarum ordinatarum numero, seorsumq́ singulis declaratis, nunc ostendit Galenus quo pacto antiquiores medici in usu earum se habuerint, cõtrario priori ordine hic ꝓcedens, à definitiua uidelicet incipiens, quam ultimam superius reliquerat, quia sic cohærere melius dicta dicendis uidebantur. Satis uero planum est quod hic dicitur, nec aliam desiderat expositionẽ: tantum notandum est illud uerbum, aggressi sunt, uel, ut alij uertunt, tentarunt, quod conatum potius monstrare quàm effectum uidetur. Herophilios clarũ est eos dici, qui sectatores fuerunt Herophili. Fuit Herophilus patria Calcedonius, inter rationales medicos non infi- Heroph

mus, discipulusq; Praxagoræ, ut primo artis curatiuæ scribit Galenus: qui eum tanti fecit, ut plerunq; eius sententiã probet, & definitionem suam medicinæ, ut infra uidebimus, inter alias elegerit. Per quam artem nobis per doctrinam definitiuam traderet, multa scripsit. Sed præter libellum de pulsibus, quem olim in latinum conuerti, nullam suarum commentationum uidere ad hunc usq; diem licuit. Inter multos eius sectatores celeberrimus fuit Heraclides iste Erythreus: nam Heraclides alius Tarentinus, ex secta fuit Empericorum, ut Celsus, Galenusq; testantur.

GALENVS.

Aggressi & eã sunt, quæ secundum compositionem, ipsi quoque Herophilij, & nonnulli ex Erasistrateis, atq; Athenæus Attaleus.

MANARDVS.

Erasistratus. Erasistratus Chius, ipse quoq; inter rationales celeberrimus, Chrysippi discipulus, Antiocho & Ptolemæo regibus

bus gratissimus, sæpe à Galeno, sed & ab ipso quoque Celso reprehensus, multos habuit sectatores, sicuti & hic Athenæus, numeratus inter rationales in libro qui introductorius inscribitur. Et princeps eorum sectæ qui Pneumatici uocantur, ut scribit Galenus libro quarto de differentijs pulsuum. Hac doctrina usi quoque uidentur quicunque post Galenum medicinam ordinata aliqua doctrina scribere conati sunt, sicuti Auicenna, Aueroys, Aliabas.

GALENVS.

Nullus autem eorum, qui ante nos fuere, eã scripsit quæ ex finis intellectione incipit doctrinam, ex qua artes omnes consistunt secundum Methodum, id est uiam cum ratione.

MANARDVS.

Satis quoque clarum est, si quis nostrã expositionem sequatur, id quod hic Galenus dicit. Nullus enim ante Galenum

inuenitur, qui medicinam per doctrinã scripserit resolutiuam: cum tamẽ plerique inueniantur, qui utroque demonstrandi genere in medicina usi sint, atque inter reliquos Hippocrates, sicuti à Galeno ipso multis in locis, sed præcipue in libris de elementis secundũ Hippocratẽ, & in libro de natura humana, manifeste ostenditur, ut falsus deprehendatur Arabs expositor, Petrusque Apon. & lõga Latinorũ caterua, qui ignorasse dialectica Hippocratis putauere. Nec eñ uerũ est qđ in suo cõciliatore scripsit Aponẽsis, Dialecticam scilicet Hippocratis tempore inuentam non fuisse. Paulò enim ante Platonem Hippocrates fuit, imò Platone nascente Hippocrates celebris habebatur, ut in chronico scribit Beda. Dialectica uero eo tempore ferè perfecta erat, ut quam Zenon Eleates Parmenidis discipulus multo antea inuenerat, & Cleantes, Chrysippusque maxime excoluerant. Extat & adhuc Hippocratis epistola, ĩ qua Thessalũ filiũ ad Geometriæ & Arithmeticæ studium excitãs, totam

Geo

Geometriam in demonstratione consumi dicit. Sed de hoc aliâs latius locuti sumus, nunc reliquam textus partem declaremus. In ea expositores omnes multum hærent: qui enim resolutiuam doctrinam, demonstrationem quamobrem intelligunt, hi artibus quibusq; factiuis, quantumq; uilibus usum nobilissimæ demonstrationis dare coguntur. Omnes enim artes per resolutionē consistere, & hoc loco, & in libro de constitutione artis medicinalis Galenus docuit: qui uero demonstrationem ut sit, usum alterius demōstrationis à nobilissimis sciētijs surripere. Quod fugere nonnulli uolentes, in pueriles admodum inciderunt expositiones, quas non est operæprecium referre, præsertim cum uni uerbo innitantur, quod in nostra interpretatione nō habetur, pro methodo rationem legentes. Recentissimi uero quidam, mihi non nisi honoris gratia nominādi, legūt quidē ferè ut nos, sed hāc uocē Doctrinam, in fine clausulæ nō apponunt: sic eñi scribūt, Neminē tamē ante

Error omnium expositorum.

Error Leon.

nos

nos eam quæ oritur à notione finis, scri- psisse comperimus, ex qua omnes artes uia quadam atq; ordine constituuntur. Et propterea leges grāmaticales sequē- tes, quæ, ut dicunt, uolunt relatiuum no men semper referre id quod proxime an tecedit, relatiuum, qua, hic positum, re- ferre aiunt finis notionem, quæ proxi- mior est, & non doctrinam: & Galeni sententiam esse, omnes artes constitui à notione finis, plurimūq; interesse, si sic dicatur, uel si dicat̃ cōstitui ex doctrina à notione finis inchoante. Nos qui ex fi de duorum Græcorum codicum anti- quissimorum transferre, ut transtulimus conati sumus, legi illi parentes (capitale enim est legibus non parêre) exponere etiam ita Galenum cogimur, ut afferat omnes artes secundum Methodum con sistere per doctrinam à finis notione in- cipientem, quam resolutiuam uocant. Nihil tamē uel certe minimi referre pu- to, siue hoc, siue illo modo legamus, si- cuti deo concedente, in fine prooemij ostendemus. Nunc ad alia Galeni uer-

ba de-

ba declaranda conuertamur.

GALENVS.

Sed illam quidem alibi pertransiuimus, hic autem definitiuam faciemus doctrinam.

MANARDVS.

Enumeratis declaratisq; omnibus ordinatis doctrinis, ostensoq; quomodo eis ueteres usi sunt, nunc accedit ad principale huius procemij propositum, seligendo uidelicet eam, qua usurus est, ab alijs, atq; eius dignitatem ostendendo. Primo ergo ait, se alibi illam doctrinam pertractasse, quæ per resolutionem fit, nuncq; eam se facturum pollicetur, quæ definitiua uocatur. Patent autem omnia quæ hic dicuntur, nisi forte quispiã ignorauerit ubi tractauerit Galenus eam doctrinam, quam se alibi dicit pertransisse. In quem locum nostri expositores impegerunt, putantes intelligi non certum librum, sed diuersos, in quibus demõstrationibus usus sit. Nos uero dicimus cũ Arabe expositore, librum de constitutio

tione artis medicinalis intelligi, in quo & non alibi medicinã per doctrinã tradidit resolutiuã. Quod certe ultra Arabis expositionẽ colligi ex ipsomet Galeno potest, scribente in huius libri fine hæc uerba: Dictũ quidẽ mihi est & prius, quod est unus alius liber, in quo de constitutione artis medicinalis pertractauimus. Nullũ autẽ locũ in hoc libro reperias, ubi uel fingere possis hoc dici, nisi hũc. Sequitur ergo, ut librũ illũ intellexerit, in quo doctrinã resolutiuam executum se dicit. Hoc ergo pro constanti habentes, ad reliqua accedamus.

GALENVS.

Quantũ enim deficit ab ea quæ per resolutionẽ, & dignitate, et methodo, tantũ abundantem inuenie mus ad totius comprehensionem, particulariumq́ memoriam.

MANARDVS.

Priuilegia, atq; (ut ita dixerim) pontificia doctrinæ huius definitiuæ hic ostẽdit, ut uel ex hoc ipsos lectores reddat

ad eam

ad eã capessendã auidiores, locũq; quẽdã in legentiũ mẽtibus sibi paret (quod procemij officiũ est) ad futurã orationẽ: ostendensq; tametsi uincatur a resolutiua dignitate & methodo, uincit tamẽ eã quia ad totius cõprehensionẽ particulariũq; memoriã locupletius deseruit. Resolutiuæ dignitatẽ, & methodi excellẽtiã nõ probat, sed quasi illi cõdonat, qđ nos tamẽ infra examinabimus: sed qđ ad definitiuæ priuilegia atinet, statim declarat dicens. GALENVS.

Facile enim memorabilia satis sunt omnia ex definitionis dissolutione, eo quod totius artis in seipsa capita cõtineat bona definitio, quã nõnulli & substantialem nominãt, è contrario diuisam his quæ intellectuales appellãtur. Hæ em̃ ab his quæ accidũt rebus, quas definiũt, illę ab ipsa substãtia habẽt cõsistẽtiã.

MANARDVS.

Duas quidẽ doctrinæ definitiuæ præ eminen

eminentias proposuit, sed quarum una ex altera pendet. Ex eo enim quod bona definitio omnia in seipsa artis capita comprehēdit, faciliusq́ʒ est unum quàm plura menti commendasse, sequitur ut facilius per hanc doctrinam quæ omnia capita in una definitione complectitur, quàm per reliquas duas, quæ hac carent comprehensione, omnia memoriæ ualeant commendari. Appellauit autem hanc doctrinam definitionis dissolutionem, sicuti & in principio, ob causam à nobis superius expositam. Et quia priuilegia hæc non omnibus definitionibus sunt communia, sed eis tantum quæ substantiales dicuntur, ideo non absolute & simpliciter cuiuis definitioni hos dixit conuenire, sed optimæ, quam à nonnullis ait uocari substantialem, esseq́ʒ ex opposito diuisam eis, quæ notionales, uel intellectuales dicuntur, quoniam illæ ab accidētibus definiti, hæ ab ipsa substantia constituuntur. Notum enim est apud Dialecticos, præcipue Bœotium in libro definitionum, inter uarios definitionis

nitionis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

nitionis modos, quos ipse copiosos per censet, duos hos esse præcipuos. Vnum eius quæ proprie definitio uocaẽ, quæ scilicet declarat q̄d res sit per essentialia: alium eius quæ solet descriptio nuncupari, quæ rem aliquo modo per accidentalia effingit atq; deliniat. Substantiam autem intelligere hic oportet, non proprie, ut contra accidentia diuiditur, alioqui in accidentibus non reperiretur substantialis definitio, sed rei, siue accidens illa sit, siue substantia, essentiam. Vt tamen ad propositum nostrũ attinet, eam potissimum intelligere definitionẽ oportet, quæ artem quam docturi sumus, per essentialia, id est per ea, quæ essentialia arti sunt, & non accidentalia declarat. Deinceps quoniam hanc doctrinam dixit cõferre ad memoriam particulariũ, ne quispiam diceret, quo pacto in particularium memoriam uenire ualebo, si ea mihi non antea fuerint explorata, propterea edocet ubi illa discenda sint, & quantum eorum cognitio tribus doctrinis sit utilis, inquiens.

GALENVS.

Particularis aũt executio uniuersæ medicinalis speculatiõis, in multis aliĳs à nobis est scripta cõmentariĳs, qbus uti licet ad tres doctrinas.

MANARDVS.

Speculationis nomen, non proprie hoc loco accipere oportet, sed communiter, sicut & scientiæ nomen in medicinæ definitione, cum tota medicina factiua sit iuxta Galeni sententiam, uti inferius sumus ostensuri. Quo uero libro singula quærēda sint, ipsemet in calce operis monstrabit. Nũc addit usui esse posse illa commētaria ad tres doctrinas, nedum scilicet ad definitiuam, si quis per earum aliquam tradere medicinam uoluerit. In quo loco mirum est quàm insulse errauerit Drusianus, uerba simul & mentem Galeni peruertens: quasi uoluerit non id quod diximus, & quod ordo ipse & significatio uerborũ ostēdit, sed per figuratũ loquendi modum, qui uix poëtis conceditur, contarriũ: posse

Error Drusiani.

uidelicet

uidelicet queuis in cōmentarijs à Galeno æditis uti tribus doctrinis, nimis certe audacter in hac parte grammatistæ functus officio. Et propterea merito à nonnullis reprehensus, qui Galeni hoc dictum ita intelligunt, ut docere nos uoluerit ad quem locum nobis recurrendū sit, quãdo quid eorū quæ uel hic, uel in libro de constitutione artis medicinalis sub compendio dicta sint, distinctius uolumus cognoscere. Quorum tamē expositionem neq; ego probarē. Licet enim uerū sit inueniri ea illic explicata, quæ hic concisim scribuntur, non tamen id intendisse Galenum hoc loco putandū est. Tum quia uerba illi sententiæ minus quadrant, quibus semper innitendū crebrò Galenus nos monet: hoc enim non esset uti illis commentarijs ad tres doctrinas, sed resarcire quæ desunt libris per tres doctrinas scriptis. Tum quia etsi definitiuæ, uel resolutiuæ à Galeno traditis, aliquo forte modo hæc uerba coaptari possint. Certe compositiuæ secundum etiam ipsosmet sic

Alia expo tio Leon.

Contra Leon. expos tionem.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

exponentes, nunquam quadrabunt: ut cum ipsi uolunt à Galeno in illis cōmentarijs, ad quæ nos nūc remittit, esse conscriptā. Quomodo enim diceret illis libris posse quem uti ad supplēda quæ desunt in doctrina compositiua, si ipsimet libri, ut illi putant, sunt doctrina compositiua? nisi diceremus unum librum facere ad suimet supplementum. Nos tamē nō putamus Galenum reliquisse nobis medicinam sub compositiuo ordine, sicut sub definitiuo & resolutiuo, ueluti in fine procemij ostendemus, ad quem festinantes ultima eius uerba exponemus huiuscemodi.

GALENVS.

Sed nunc definitiuam incipiamus, hoc iterum addētes, quod sola capita & ueluti conclusiones eorum, quæ per diexodum demonstrata sunt, nunc dicentur.

MANARDVS.

Dixerat Galenus, se uniuersa medic næ præcepta, particulatim in multis scr

psisse

pſiſſe commentarijs, quibus uti poſſet quis ad tres Doctrinas ſcribendas. Sed nunc ait, definitiuam incipiemus, quaſi diceret: In multis noſtris commentarijs materia & ueluti ſupellex quædam parata eſt medicinæ, per quamuis trium doctrinarum tradendæ, ſed nunc alijs duobus dimiſſis, definitiuam aggrediemur. Additq́ꝫ unum, quod auditorem maxime attentum poteſt reddere, quod ſola dicturus eſt capita, & ueluti concluſiones, eorumq́ꝫ per diexodum in alijs commentarijs ſunt demonſtrata. Græco autem nomine uſus ſum, quia non occurrebat latina dictio, quæ idem nobis ſignificaret, quod Græcis Diexodos. Latius enim patet ea dictio, & modo excurſim, modo exitum ſignificat. Sed & Alexandro Ariſtotelis Topica enarranti aliud ſignificare uidetur. Eo enim differre Dialecticum à rhetore dicit, quod Diexodicas orationes non facit, ſed cũ interrogationibus, reſpõſionibusq́ꝫ. Galenus libro tertio Epidimiarum memorare ſe ſolum uelle dicit ea quæ in alijs Diexodi

locis declarata, non per diexodum do-ctrinam facere. Alio uero loco eiusdem expositionis doctrinam per diexodũ factam, aduersus eam distinguit, qua in exponendis aliorum cõmentarijs utimur. Et in expositione libri Hippocratis de fracturis, doctrinã quæ fit per diexodũ, ab ea diuidit quæ fit per capita: hanc quidem ad memoriam, illam ad claritatem dicens aptiorem. Varijs igitur existentibus uocis significatis, malui Græcã uocem relinquere, quàm latinam loco eius reddendo multiplicis significati amplitudinem restringere. Si quis tamẽ à me scire cupiat quid hoc loco Galenus per diexodum intellexerit, dicã, nihil aliud meo iudicio, quàm eam doctrinam, quæ non per capita tantũ, sed explicatis cunctis late, & profuse fit. Dixit autem, ueluti conclusiones, ad ostendendũ quod non essent uere conclusiones, sed similitudines quasdam earum in eo haberẽt, quod paucissimis uerbis plurima cõcluderẽt. Poterã hic finẽ fecisse procemio, nisi fidem superius oppignerassem, me

nonnul-

nonnulla disputaturum, quæ uel sobrie, uel nullo modo attigeram. Liberum tamen erit unicuique ad artem ipsam festinanti, his prætermissis quæ sequuntur, ad Galenum conuerti. Prima igitur dubitatio est, an triplici illi numero omnes doctrinæ comprehendantur: cum uideamus multiplices in omnibus scientijs, multisque artibus libros, ordine etiam quodam à præclarissimis uiris conscriptos, in quibus nulla harum doctrinarum est seruata. Et ut ex plurimis aliqua attingamus, Priscianus Grammaticen, Cicero Rhetoricen, Martianus omnes artes, quas liberales uocant, Celsus Medicinam, alij alias disciplinas nobis reliquere, atque certo cum ordine, in quorum tamen processu nullam harum Galeni doctrinarum est reperire. Nullus etiam ordo melior uel fingi potest, quàm is, quem sapientissimus Deus in rerum fabrica demonstrauit. Quem si quispiam in scribendo secutus fuerit, eum certe nullus ordinate scripsisse negabit, & si nullo

Prima d[ubi]bitatio.

Prima a[r]gumẽtat[io]

2

Galeni ordine se submiserit, ut si scripturus quis de uniuerso, à supremo ordiatur cœlo, & seriatim descendẽdo ad centrũ usq; terræ pertingat. Si de homine, primum de corpore, atq; ijs quæ ei subseruiunt membris, pulsibus quoq; arteriarum & spiritibus, deinde de hepate et uenis ab eo ortis, uentriculoq; & intestinis, humoribus & concoctionibus, reliquisq; omnibus quæ ad hepar quoquomodo referri possunt, sicq; de cerebro, & testibus suam cuiq; familiam consociando. Ordo etiã quidam seruatur dũ à facilioribus inchoantes, ad minus minusq; facilia seriatim discentem adducimus, nulla tamen trium doctrinarum in hoc processu dignoscitur. In Aphorismis quoq; ordo quidam uisitur, & multis in locis à Galeno ipso notatur: quod siquis proterue neget, posse tamẽ Aphoristicas sententias ordini cuidam inhærendo scribi concedat, qui nõ sit aliquis trium à Galeno numeratorum. Definitiua rursus ab alijs duabus differre non uidetur: quoniam definitio uel per finem

artis,

artis, uel per communia genera aſſigna
tur: ſi primũ, iã erit reſolutiua, quia à no
tione finis initium capiet: ſi ſecundũ, cõ
poſitiua. Sed & cum nihil uetet utrique 6
reliquarum doctrinarum ordini defini-
tionem generalem artis præponi modo
procedendi accommodatã, miſceri utri-
uis aliarum poſſe definitiua uidetur. De 7
mum nulla eſt ratio, quæ nos cogat tri-
narium hũc numerum recipere, nullãq;
amplius doctrinam excogitare: et ſi qua
illa eſt, certe aſſignari debet. A ſubiecto 8
præterea ſcientiæ, in quo tota ſciẽtia po
teſtate quadam continetur, patet aditus
cum ordine ad omnia theoremata, à
quo ſi qua doctrina incipiat, ordinata
quidem erit, ſed nõ aliqua trium dici ua-
lebit. Sed & Ariſtoteles in principio li- 9
bri poſtremorum reſolutiuorum, alias
doctrinas agnouiſſe uidetur, & Græci
eius interpretes demonſtratiuam addũt
& diuiſiuam: quam etiam Galenus ipſe
alijs in locis & agnouiſſe, & plurimi fe-
ciſſe uidet̃, ſicuti in libro de partibus ar
tis medicinalis, ubi totam artem tradere

secundum eam uidetur: & nono Therapeutices, ubi dicit quod per eam omnes artes cõstituunt: & secũdo libro de differẽtijs pulsuũ, eius & cõpositiuæ meminit, alijs prætermissis: & in primo Artis curatiuæ ad Glauconẽ, errores medicorum ex eius ignorãtia maiori ex parte dixit prouenire. Sed & Plato in Phædro eum hominem dei loco habet, qui artẽ bene calleat diuidendi. Hæc quidem ad uersus trinarium hunc doctrinarum numerum afferri posse uidentur. Verum quod ad autoritates alias attinet, facilis responsio est ex ijs quæ circa literam notata sunt. Aristoteles enim & eius assectæ, aliter doctrinæ nomen quàm Galenus accipientes, alias quoque eius species facere minime mirandum est, quod ad diuisionem difficilis: quam diluere recte non possimus, nisi prius uideamus, an sit aliqua trinarij huius doctrinarum numeri approbanda uia. Vbi enim probauerimus, plures tribus ordinatas doctrinas esse non posse, necesse erit aut diuisiuam à numero doctrinarum auferre, aut

[S]olutio du[b]itationis.

aut in aliquam trium referre. Sunt ergo nonnulli se huius nouæ expositionis inuentores facientes, qui ordines, sub quibus unaquæque scientia tradi potest, esse tantũmodo tres, ita probãt: aut scientia explicatur eo ordine quo inuenitur, & est resolutiua, aut è cõtrario, & est compositiua, aut definitur sciẽtia, et in docendo seruatur ordo partium definitionis, & est definitiua. Sed certe (qđ eorũ pace dictũ sit) mera hæc uerba sunt tantũ, at nihil probãt: cportebat enim addere, quod sub nullo alio ordine sciẽtia tradi potest: quod ita ambiguum est, sicuti id quod probare contendunt. Videamus ergo nos, si quo modo ternariũ istũ numerũ asserere ualeamus. Doctrina ordinata, de qua hoc loco Galenus loquitur, est quæ exordio à certo initio sumpto, ad secundum, tertium & quartũ seriatim procedit, donec uniuersa artis theoremata certo ordine permeauerint. Si enim ab aliquo intermedio inceperit, ordine certo perlustrare cuncta non ualebit, ad utrum enim extremum, si se

Reprobatur ratio Leon.

si se conuerterit, perpetuum habere pro gressum uon ualebit. Sed ubi metam attigisse uidebitur, uel quædam dimittere, uel aliud initium sumere cogetur, & sic uel ab ordine cadet, uel partem artis intactam relinquet. Oportet ergo ut id à quo ordinata doctrina exorditur, rationem ueri initij habeat, quam habere nõ potest, nisi omnia ad artem attinentia in se ui quadam concludat, terminiq́; rationes habeat. Quæ duo cum in tribus tantum rebus inueniantur, relinquitur tantum tria esse à quibus inchoare ordinata doctrina possit: sicuti tria sunt, quibus quasi terminis, ac limitibus clauditur, principia uidelicet & finis, quæ extremi ueram rationem habent, ac definitio, quæ & ipsa terminus dicitur, quia totã scientiam, duo illa uidelicet extrema cũ omnibus intermedijs, includit. Sed & utrunq; aliorum uniuersam quoq; scientiam uirtute quadam cõtinet, principia ueluti, uel communia, uel priora, finis tanquam necessitatem omnibus imponens. Quod si tria tantum sunt à quibus orsa or-

orsa or-

orſa ordinata doctrina, & uniuerſa artis præcepta ex ordine ualet percurrere, nec inueniri quartum, etiam nec effingi imaginanti, ad hoc idoneum contingit, relinquitur tantũ eſſe tres ordinatas doctrinas; & ſi aliæ reperiantur, quæ in has referri non poſſint, eas ordinatas dici nõ debere, eo uidelicet modo, quo Galenus loquitur, licet fortaſſe latius ſumpto ordinati uocabulo, ordinem aliquem præ ſe ferre uideantur. Ferè enim qui extant in omnibus artibus libri, ueris his Galeni ordinibus carentes inuenias, etſi quẽ ex tribus præ ſe ferunt, definitiui potius ꝙ aliorũ ſimilitudinẽ gerũt. Nec ſi quis ordinẽ rerũ ſequat̃, is propterea ordinatã doctrinã cudit; alius quidẽ ordo in rebus, alius in doctrinis eſt attẽdẽdus. Nõ eñ nos facimus res naturales, ſed uel circa eas ſpeculamur, uel ipſas ad aliquẽ noſtrum uſum arte & ingenio accommodamus: atq; uaria ſunt hominum ingenia, diuerſaq; educatio, & eruditio, ita euenit ut alijs alia faciliora difficilioráue exiſtant. Et propterea qui ex facilioribus

Solutio primæ argumẽtationis

bus

bus inchoat, niſi ex uno illorum triũ eã
ſint generum, à quibus exordiri ordina-
tam Galeni doctrinam demõſtrauimus,
ordinatam doctrinam nequaquam con-
8 ſtituit. Vix tamen faciliora aliqua repe-
rias, à quibus ad totam artem ordinate
progredi poſſis, quæ in aliquod trium à
nobis dictorum initiorum non referan-
tur: ſicuti & ſubiectum artis, quodcunq;
7 nam illud ſtatuatur, uel in finem recidet,
uel in principia, uel ſub definitionem:
ſub qua licet principia & finis compre-
6 hendantur, nõ propterea à reliquis dua-
bus definitiua doctrina non diſtingui-
tur, ſicuti ſi etiam illæ quandam præmi-
ſerint artis definitionem, modo ſuum
quæq; ordinem ſeruet, propriam ſpeciẽ
9 non amittent. Ex his omnia dilui poſſe
arbitramur, quæ aduerſus ternarium
iſtum doctrinarum numerum affereban
tur, præter id quod diuiſionem unam ex
ordinatis eſſe probat: quod tanti mo-
menti eſt, ut qui noſtra tempeſtate maxi
mi Galeni ſectatores habiti ſunt, ei ma-
nus dare coacti ſint. Quidam enim ab-
ſolute

ſolute dicunt reſolutiuam doctrinā eſſe diuiſiuam, Galeni autoritate moti, qui nono Therapeutices loquens de diuiſione, quæ à generaliſſimis incipiens ad penitus indiuiſibilia attingit, ita ad literam ait: Hanc enim nos Plato docuit Methodum conſtitutionis cuiuslibet artis. Hoc uero priuilegium, ſcilicet conſtituēdi omnes artes, cum Galenus in hoc procemio, & in libro de conſtitutione artis medicinæ reſolutiuæ tribuerit, colligi neceſſario putant, reſolutiuam non eſſe aliud quàm diuiſiuam. Alij dicunt ordinē diuiſiuæ reduci ad reſolutiuum: quia eodē ferè ordine omnes medicinæ partes per diuiſiuam methodū in lib. de partibus artis medicinæ inueniuntur, quo per reſolutiuam: & Methodus diuiſionis ibi uocatur reſolutio, incipitq; à partibus fini propinquioribus, & deſinit in remotiores, quæ ſunt primæ in ordine cōpoſitiuæ. Et cōſequenter dicūt, non differre librum de partibus à libro de conſtitutione, niſi quod in illo partes ſolum inueniuntur, in hoc & inueniuntur Opinio Leon.

tur

tur & docentur. Et quia idem ferè ordo in utroq; seruatur, ideo Galenus tres tantum & non quatuor ordines numerauit, diuisiuum cum resolutiuo computans, uel ad eum reducēs. Et in hoc iste secūdus laudat priores, qui doctrinam resolutiuam eandem cum diuisiua putarūt, probro tantū eis dans, quod modos doctrinales putauerint doctrinas. Sed equidem qui sic dicunt, mihi uidentur eundē lapidem cum primis uoluere, ut qui semper in tota sua disputatione diuisionem cum dialecticis Methodis computarūt, seu modis, ut dicunt, doctrinalibus, & nunc demum eam inter Galeni doctrinas connumerent, & esse eandem cum resolutiua putent. Sed cur nō sit eadem pariter cū definitiua, cum eidem æque, imò forte magis subseruiat. Videbimus enim Galenum posita definitione particulas eius statim conscindere, partesq; medicinæ in hoc libro non aliter quàm per diuisionē uenari, cū in libro de artis medicinalis cōstitutiōe, multa p resolutionē absq; diuisione rimetur. Sed & hāc defini-

Contra Leon.

Prima ratio.

Secunda ratio.

definitiuã dico, posse diuisiuam appellari superius approbauit. Sinamus ergo diuisionem unà cum reliquis Dialecticis methodis doctrinis nostris ancillari, reddamusq; potius rationem, cur inter dominas eã collocare dedignamur. Diuidere non possumus nisi adsit quod diuidamus. Illud autem quo diuiso, quodamq; ordine subdiuiso, cuncta ad artẽ spectãtia certo ordine explicari possunt. Vnũ illorum trium necessario est, quæ superius inuestigauimus, uel potius à Galeno inuestigata, in memoriam reuocauimus, principia scilicet, finis notio, uel cõmunis definitio: à quo uno orsus si ordine quodam, cum adminiculo etiã diuisionis, cunctas artis partes perlustraueris, non diuisiuam doctrinam, sed unã ex tribus à Galeno numeratis cum seruitio diuisionis efficies. Ancilla igitur doctrinarum est diuisio, non doctrina. Ne propria tamẽ laude diuisiuam hanc fraudare uideamur, dicimus eam ex hoc maxime laudandam, quod ad spectatiuas actiuasq; scientias, & factiuas artes plu-

rimum cōducit, in omnibusq́ humanis rebus est utilissima, hoc proprium habens, quod sicuti est ad discendum facilis, ita est, ut inquit Plato, ad usum difficillima: ut mirum non sit, si eum loco dei habiturum se dixit, qui ea optime uti norit. Merito ergo multis in locis eam laudauit Galenus, & Methodum esse dixit per quam omnes artes constituerentur, tanquam scilicet per idoneū instrumentum, quo resolutiua cōmode utitur. Liber uero de partibus, quantum definit à libro de constitutione, legenti utrunque facile patere potest. Scopos enim & propositum illius est inter diuersas medicinæ diuisiōes cognoscere, quæ sit utilior, huius artem medicinalem construere, modo quo aliæ artes in libro de omniū artium constitutione sunt constructæ. Nec si diuisiua Methodus illic resolutio uocatur, propter hoc sequitur, ut sit doctrina resolutiua, cum & definitiuam superius Galenus concesserit uocari resolutionem, & in libro De constitutione, dissolutionem domus in partes, eodem reso

Responsum ad rationē primā oppositionis.

Ad rationē Leon.

Solut. alterius ratiōis tactæ à L.

resolutionis nomine appellauerit, & un decimo Therapeutices inuestigationẽ curationis febriũ putridarum eodem resolutiõis nomine dignatus est. Cũ ergo late, ut supra monstrauimus, resolutionis nomen pateat, aliudq́; sit resolutio, aliud doctrina resolutiua, qđ & ipsi non diffitentur, si is qui diuidit unum in multa resoluit, non propterea doctrinam eũ resolutiuam facere concedimus, nisi alia quoq; concurrant, quæ ad doctrinã Galeni resolutiuam diximus esse necessaria. Tres ergo esse tantummodo doctrinarum ordinatarum maneries ex dictis, ni fallor, manifeste concluditur. An uero eas quas diximus, Galenus intellexerit, ambigere adhuc quisquam posset, præsertim cum præceptores, maiorésque nostri aliter eius dicta acceperint, recentissimique nonnulli ex Hispania, ut audio, nouam Galeni circa has doctrinas sententiam portauerint. Quæ Patauij per eos primo, demum in Ferrariensi & Papiensi gymnasio per alios est diuulgata. De qua quicquid

Secunda dubitatio.

pinio no- a de tribus ctrinis.

cognoscere potui, breuiter explicabo. Doctrinam resolutiuam, uti superius diximus, esse putant diuisionem, compositiuam, compositionem, eorum quæ per diuisionem inuenta sunt. Et hanc dupli cem esse rentur, prædicati scilicet cum subiecto, & unius enunciationis cũ alia. Definitiuam, quamcũq; definitionem, quæ rem ipsam declarat. Definitionem enim quid nominis dicunt esse finis notionem. Ad huius etiam nouæ expositionis assertionem, Galeni testimonium afferunt primo Therapeuticæ contra Thessalum hoc pacto loquentem: Dic in primis quid sit morbus, quid accidẽs quid dolor: & diuide definiendo unum quodq; horum trium, ut scias quid horũ iunctum cum alio unum constituat. Ecce ergo inquiunt, quomodo primo habetur notio finis, id est definitio q̃d nominis, postea diuisio, mox definitio, demum compositio. Vide quàm pulchre ex Galeno suam deliniant Chimæram, ex uarijs rebus fabulose confictã. Nam ut à capite incipiam, ubi nam didicerũt, quod

ontra no- m opinio m.

quod notio finis ſit definitio quid nomi nis? Nullus enim Dialecticus, uel Philo ſophus, ſiue antiquus, ſiue recẽs, hoc lo- quendi modo uſus eſt, ut definitionem quid nominis uocatam, notionem finis nuncupauerit. Galenũ tamen uidebant ubiq; eos inſectantem, qui communem loquendi modum nõ ſequuntur. Satius profecto erat ab ipſo Galeno diſcere, quidnam eſſet per notionem finis intel- ligendũ, quàm ſibi adeò pueriliter hæc omnia confingere: cum præter hunc lo cũ bis in his quæ ad manus noſtras per- uenerũt libris, notionis finis mẽtionẽ ha buerit, in libro ſcilicet de Artis medici- nalis conſtitutione, & in eo cui titulus, An ſalubre ad artem medicinalem, uel exercitatoriam pertineat: in utroq; quo- rum clare demonſtratur uoluiſſe, finem, ex cuius cognitione artes conſtituũtur, eſſe uerum artis finem, nõ autem nomi nis definitionẽ. In hoc enim dicit finem eſſe regulam, & iudicium omnium quæ in arte pertractantur, per eámque artes diſtingui, ac ſeparari; in illo ſanitatem Primus error.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

ipſam, quã facere uel ſeruare uolumus eſſe finem, cuius notio principiũ eſt medicinalis artis conſtituendæ, quæ priuilegia, ſi quis nomini cuipiã attribuerit, ab omnibus merito erit deridendus.

Secundus. Quod etiam doctrinam reſolutiuam nõ recte ſenſerint eſſe diuiſionem, ſatis me ſuperius probaſſe puto. *Tertius.* At quod de cõpoſitione intelligunt, certe adeò puerile eſt, ut illud me proſequi pudeat: præter enim id quod confundit inuicem, & commiſcet tres Galeni doctrinas, in omnibus quoq; libris doctrinam ordinatam eſſe cogit, cũ nullus liber ſit in quo compoſitio utraq; non reperiatur, ſimplicium uidelicet uocum, & orationũ: & ſi præceſſiſſe diuiſionem uolunt, paucos etiam inuenient libros, in quibus aliquando diuiſiones non fiant, & poſt eas compoſitiones. Sed ſi non alias duas uel unicam definitiuam poterant ex hoc libro intelligere, quam tamen modo ſuo intellectam, non uideo quomodo magis in hoc libro inuenire, quàm in alijs poſſint: cũ paucæ in eo ſint, definitionẽ

diuiſio-

diuiſionum, compoſitionumq́; (ſi modo ſuo hæc intelliguntur) comparatione. Ex Galeno quoq; quæ adducunt uerba qualiacunq; ſint (corrupta enim eſſe ſtatim monſtrabo) perperàm intellexerũt, quando nihil illis commune cum noſtris tribus doctrinis inuenitur. Redarguit enim ibi per longum proceſſum Theſſalus, qui de morbis tractaturus, & earũ ſpecies enumeraturus, differentias tantummodo aſſignauit morborũ, alios eſſe ſolutos, alios aſtrictos dicens, in uerbis'que ab eis recitatis docere Galenus Theſſalum uidetur, quonam modo recte procedendum erat, morborum ſpecies inueſtiganti, ſic ſcribens ad uerbum: Oportuit enim & hic primo „ dicere, quid morbus, quid accidens, „ quid paſſio, poſtea determinare, ubi „ idem eſt ſingulum dictorum, & ubi non „ idem: quibus hoc modo peractis, iam „ tentare diuidere ipſa in proprias dif- „ ferentias, iuxta Methodum, quam nos „ Philoſophi docuere. In quibus Ga- „ leni uerbis nulla de tribus doctrinis

mentio, ut ad eum locum minime pertinẽtibus. Sed quoniam disceptatio erat, quomodo tria illa, morbus uidelicet, accidẽs, & passio, inuicem conuenirẽt, differrẽtq́, ideo primum uidendum fuisse ait, quid singulum illorum esset. Non enim, ut ipse alibi dixit, differentiã inter aliqua statuere recte possumus, nisi qd sit unumquodq́ eorum, seorsum cognouerimus. Deinde uidendum erat in quibus conuenirent, in quibusq́ differrent. De modo iuxta diuisionis methodum ab antiquis traditam, tentandum erat ea diuidere per proprias differentias. Tentare aũt dixit, quoniã, ut diximus, facile discit ars diuidẽdi, sed difficillime perfecte ad opus refertur. Et hæc quidem satis sint aduersus hanc nouam opinionẽ.
Opi. T. Fuerunt & alij Pataui eo tempore, quo nos Ferrariæ hunc librum profitentes, qui nullo fundo innixi, nouã, ut ipsi uideri uolebant, struxere expositionẽ, per doctrinam resolutiuam partem medicinæ Theoricen, per compositiuam Practicen intelligentes; qui certe parum ad

Gale-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

Galeni lucernam se uigilasse demõstrãt. Cuius si uel primas euoluissent paginas, facile cognouissent, totã apud eum medicinam factiuam esse, nec inter tot ab eo in libro de partibus medicinæ, secundum aliorum etiam sententiam, positas medicinæ diuisiones, huius fieri mentionem, quæ in Theoricen & Practicen secatur. Quam tamen si Galeni omnino esse contendebant, poterãt nihilominus cognoscere utranque partem sub resolutiuo ordine in libro de constitutione ab eo fuisse conscriptam: cum principio ex notione finis sumpto, tã ea quæ ad Theoricen spectare à neotericis dicuntur, quàm ea quæ ad Practicen, ibi fuerint inuestigata. Adhuc fortasse aliquis ambiget, percunctabiturque, unde nam nos in hanc sententiam uenerimus, ut longissima præscriptione, quasi iam tutas opiniones tam facile de antiqua possessione turbaremus. Aperiam ingenue rem. Mouit me primo uir ille, quisquis ipse fuerit, qui commentarium in librum de sectis scripsit, doctrinam resolutiuam in

Tertia dubitatio.

eo libro agnoſcens, ubi nulla demõſtratio. Confirmauit Galenus in libro De conſtitutione medicinæ, abſque demonſtratione reſolutiuo ordine Medicinam conſcribens. Reſolutiua cognita, facile fuit compoſitiuam pariter, ut eadem quidem uia, ſolis tranſpoſitis terminis procedentem agnouiſſe, definitiuam ex hoc libro promptum fuit intelligere. Confirmauit me in ſententia Leonicenus noſtra ætate in expugnanda barbarie dux atrociſſimus, bonusq; ille Arabs Galeni expoſitor antiquus: quem quoniam nonnulli magni hac tempeſtate, in eadem alea cum reliquis ponunt, ideo neceſſe eſt mihi monſtrare, quod eiuſdẽ nobiſcũ ſentẽtiæ fuerit. Quod certe nõ erit difficile ex dictis eius barbaris ſenſum eliciẽti. Prima quidem ſua commentatione conformiter ijs, quæ ex Galeno diximus, declarauit quæ eſſet ordinata doctrina, & quæ carens ordine: per hanc nõ habere nos dicens id quod quærimus, id eſt perfectã & completam artem, quia ſcilicet nõ in-
de

de inchoat, unde oportet, nec ad finem usq; pertingit. Sequēti deinde commentatione, primam, hoc est resolutiuam doctrinam probe declarauit: prius tamen per exemplum quiddam ostendit, non doctrinam resolutiuam, de qua Galenus loquitur, sed resolutionem, à qua nomen resolutiuæ sortita est: accusans nonnullos, qui non congruenti doctrina Galeni exemplo resolutionem declarauerunt, per corporis compositi in partes componentes resolutionem, eam declarare uolentes. Et merito quidem eos taxat: in Galeni enim resolutione non totum aliquid compositum in partes, sed finis ipse, qui unus est, in plura ad eum requisita resoluitur: quæ resolutio cū resolutione conclusionis in sua principia magnam gerit similitudinem. Conclusio enim præpositionum respectu, rationem finis habet: & sicut in hac conclusionis resolutione non statur, donec ad prima principia uentum sit, quæ in alia priora resolui non possunt, ita & in hac Galeni doctrina cessan-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

cessandum non est, donec prima artis theoremata inuenta sint. Et hanc quidē conclusionis resolutionem Geometris ait esse non ignotam, aliisq; sciētiarum magistris, Aristotelisq; in libris, quos hanc præsertim ob causam resolutorios appellauit, non de doctrina Galeni loquens (ut aliqui putant) sed de conclusionis resolutione, à qua illa, ut diximus, originē sumpsisse uidetur. Exponit autem uerba quædam, quæ Galeni putabat, doctrinam hanc aperientia, quæ ab aliquo, primo apposita expositionis loco fuerant, deinde (ut sæpe accidit) textui inserta: quorum sententia est, statuendum esse in mēte finem scientiæ, quā docere intēdis, uel inuenire. Quem quidem finem non insulse expositor Arabs uocauit, quæsitum, est enim illud quod quærimus, & cuius gratia laborem uel inueniendi, uel docendi artem assumimus. Deinde illo scilicet fine in mente seruato, uestiganda ea sunt, sine quorum notitia perfecte haberi ea ars nō potest, quæ ad illum finem conducit: nec à tali

uestigatione desistendũ, donec ad principia uentũ sit. Quem procedẽdi ordinẽ, in commentationis calce adeò in medicina declarat, ut uel ex hoc ipso optime calluisse uideri possit, quæ nam esset illa doctrina, quam Galenus resolutiuã uocauit: cũ nulla ibi demonstrationis mentio habeatur, sed resolutio tantũ usq; ad principia artis fiat. Nec quæ de demonstrationibus in sequenti commentatione dicuntur, si litera, ut in antiquis exemplaribus, & in ijs etiã quæ primo æneis formis excusa sunt, iaceat, aduersus nostram opinionem tendit, imò, si bene attendatur, eam potius confirmat. Non enim dicit demonstrationes esse has doctrinas, sed quod demõstrationes in eis fiunt. Quod certe non dixisset, si has doctrinas esse demonstrationes, sicuti illi impingit, putasset. Quis enim diceret in demõstratiõe fieri demõstrationẽ? Et id quoq; qđ subdit, ueritate nõ caret, si recte intelligat. Nihil em̃ aliud in fine tertiæ cõmẽtationis uoluit, q̃ demõstrationem quamobrẽ cõpositiuæ, ut res sit,

resolutiuæ esse magis accommodatam. Licet enim nihil uetet nos in utraque doctrina, ueráque demonstratione uti, doctrinæ tamen compositiuæ à prioribus ad posteriora procedenti, ea demonstratio conformior est, quæ eundem procedendi modum seruat, sicuti resolutiuæ, quæ contraria graditur, id est à posterioribus in re ad priora, demonstratio, ut res sit, quæ eodē & ipsa calle progreditur. Sed sexta quoque commentatione apertissime ostendit, se eo præcise modo intellexisse doctrinam compositiuam, quo nos eam declarauimus: quod certe esse non poterat, nisi resolutiuam eodem pariter, ut nos, modo intellexisset, quoniam ut ipsemet tertía fatetur commentatione, compositiuæ semita resolutiuæ contraria est, & per eam intelligitur. Commentatione quoque sua octaua, agnouisse se ostendit librum, in quo per doctrinam resolutiuam medicinam tradidisse Galenus fatetur, quem librum ipse bonus Arabs de doctrina artis medicinæ nuncupauit.

uit. Hæc sunt quibus ego motus, puto ueram Galeni sententiam Arabi expositori fuisse exploratam. Quamuis uero dixerit, ideo nobis Galeni trinarium numerum doctrinarum proposuisse, ut ad Dialecticam animaret, nō propter hoc sequitur, putasse eum in his doctrinis includi duplicem demonstrationem; nā sicut demonstrare absque Dialectica nescimus, ita nec recte resoluere uel componere. Quod non ideo dicimus, ut eius in hac parte sententiam approbemus, sed ne propterea credatur, ut multi credidere, has doctrinas demonstrationes putasse. Dubitare rursus contigit, quem nam nobilitatis ordinem tres istæ doctrinæ sibi inuicem collatæ obtineant. Galenus resolutiuam definitiuæ dignitate & Methodo, ut uidimus, præponit, sed qua ratione, & quomodo, non expressit. Nos autem dicimus resolutiuam digniorem, tum quia à notione finis, causæ uidelicet diuinæ & nobilissimæ exordium capit, tum quia non solum docet, sed inuenit, & constituit,

Dubitatio quarta.

tuit. De hac enim doctrina loquens Galenus ait, ex qua omnes artes secundum Methodum consistũt, uel, ut alij legũt, constituuntur. Nõ enim quod in expositione illius literæ tetigimus, in hoc loco illis accedimus, qui iuxta grammaticales leges relatiuum semper id quod propinquius est, referre putantes, nõ doctri-

Contra L. nam, sed finis notionem esse dicunt, ex qua omnes artes cõstitui Galenus asseuerauerit. Et multum differre putãt, siue hoc, siue illo modo intelligamus. Sed credimus ex fide Græcorum exemplarium apponẽdam, ut nos uertimus, in fine illam uocem Doctrina: quæ etiamsi nõ apponatur, relatiuũ Qua referre doctrinam arbitramur, legi, ut ipsi uocant, illi minime obsequẽtes, ut quam uideamus à probatissimis linguæ latinæ autoribus, imò ab ipsismet eam promulgãti-

Celsus. bus neglectã. Celsus enim, ne à nostris scholis discedamus, ubi curationem carbunculi docet, ita scribit ad literam: Sequitur sub medicamentis, crusta undiq; à uiua carne diducta, quæ trahit secum

quicquid

quicquid corruptum erat. Nemo autem ambiget non carnem, per relatiuũ, quæ, referri, ſed cruſtam, ſed longinquiorem, non propinquiorem dictionem. Siquidem non caro uiua, ſed cruſta ipſa eſt, quam trahere ſecum quicquid corruptum eſt, uoluit Celſus: alioqui non tolleretur corruptio, ſed potius in partem ſanam procũberet. Sed nónne ipſemet Galeni prima de hac doctrina uerba hoc modo uertentes, prima quidem ex notione finis, quæ per reſolutionem fit, relatiuum quæ, nõ notionem finis, ſed doctrinam referre, fateri coguntur? Alioqui ſi id quod eſt propinquius, id eſt notionem finis referret, non à finis notione, ſed à reſolutiõe, hæc doctrina inchoaret, & notionem finis reſolutio præcederet, quod & Galenus, & ipſimet negãt. Quàm uero nihil interſit, ſed in idẽ recidat dicere, quod per notionem finis omnes artes conſtituuntur, uel per doctrinam reſolutiuam, hinc diſci poteſt: quoniam notio ipſa finis per ſe abſq; reſolutione artem ipſam conſtruere ullo pacto non ualet. Qui ergo dicit, per no-

Idem eſſe quicqd p relatiuu refertur.

tionem finis omnes artes constitui, dicat is quoque necesse est, per resolutiuam doctrinam hoc fieri: quod & ipsimet negãtes, ueritatis ui coacti, in suo commẽtario non diffitentur, præsertim eo loco, ubi artes tam factiuas quàm spectatiuas per ordinem resolutorium inueniri asserunt; doceri uero per eum tantummodo factiuas, atque eo etiam ubi per modum resolutionis à fine noto illa sumi dicunt, quæ faciunt ad artis cõstitutionem. Sed nec aliter Galenus in libro De constitutione artis medicinalis, ex finis notione medicinam constituit, & alias artes constitui dicit, quàm per hanc doctrinam; & in libro cui titulus, An salubre ad artem medicinalem, uel ad exercitatoriã pertineat, postquã dixit, hinc, id est à fine noto cuiusque artis constitutio sumpsit initium, quibusdam interiectis, subdit; Sed quæ omnes artes inuenit, hinc sumpsit initium. Clarũ autem est, quod per illam quæ omnes artes inuenit, non potest intelligere, nisi doctrinam resolutiuam, cum per aduerbium, hinc, intelligat finem notum, per relatiuum intelli-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

gi finis notio nõ poteſt, quoniam ſequeretur, quod finis notio à fine noto ſumpſiſſet initium; nec alia res occurrit, à fine noto incipiens, per quam ex Galeni ſententia poſſimus dicere artes omnes conſtitui, niſi hæc doctrina reſolutiua. Demus ergo ei & hanc dignitatem; exigua enim illam dignitate illuſtrant, qui ei ex hoc nobilitatem tribuunt, quod inde incipit, unde omnes artes habent conſtitutionẽ, cum ab eodem loco, anteambulones & reges, lixæq; & imperator plerunq; recedant. Sed de hoc iã nimis multa, ſatis enim oſtendimus reſolutiuã digniorem eſſe quàm definitiuam. Cui etiam Methodo, eo præferẽda eſt, quod certe uiæ & ordini melius inhæret. Media quæ ad artem conſequendam ſunt opportuna, unum poſt aliud certa quadam ſerie, & una quaſi catena peruestigans: in definitiua tam certus, tanquam neceſſarius, & ſtabilis ordo non reperitur. Imò neq; ipſum initium, id eſt ipſa definitio ſtata & firma eſt: uarias etenim definitiones huic doctrinæ inſeruire nihil uetat, modo artis partes uniuerſales

Contra dẽ Leo[...]

comprehendant, poſſet enim quiſpiam & per hanc definitionem medicinã tradere: Medicina eſt ars, quæ uictu, medicamentis, manu, ſanitatem in humano corpore, uel reficit, uel cõſeruat, uel per aliam quamuis omnes artis partes comprehendentem. Nam & eam qua hic utitur Galenus, alijs in locis ipſemet (ut inferius patebit) non probauit, nec apud eum abſurdum eſt eandem rem per plures declarari definitiones, quæ etiã ſubſtantiales dici poſſint. Liquere ergo iam arbitror, quod reſolutiua definitiuam dignitate uincat & Methodo. Illud deinde ſupereſt, ut examinem an eadem reſolutiua ſuperet cõpoſitiuam: quod certe tanto erit difficilius, quanto minus à Galeno, uel alio, quod ſciam, ueſtigatũ. Ego aliquando totam hanc diſputationem breuibus ſic abſoluebam, reſolutiuam dicens præſtare in inueniendo, cõpoſitiuam in docendo, definitiuam in memorando: ſed nunc maturius conſideranti, uidetur per hæc dicta quæſito nõ plene ſatisfieri, cum adhuc in dubio ſit, quænam abſolute præſtãtior. In quo dubio

...reſoluti ...excellat ...ſitiuã.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

dubio mihi tenendum uidetur, quod resolutiua sicut definitiuam, ita & compositiuam superet: rationes enim quæ à fine, ab inuentione, constitutioneq; artiū contra definitiuam sumebantur, aduersus utrāq; æquo Marte contendunt. Neque illis consentimus, qui dicunt, quicquid hæc inuenit, ad hunc finem inuenire, ut compositiua id digerat, & copiosius edisserat, & propterea compositiuā esse nobiliorem: sicut finis nobilior est, quàm ea quæ sunt ad finē. Sed dicimus resolutiuam proprio artis fine esse contentam, posseq; non solum inuenire, & per capita artem docere, sed copiosissime eam digerere & enucleare, tantūq; absumus ut compositiuam meliorem dicamus resolutiua, ut potius affirmemus, quicquid boni compositiua habet, id totum à resolutiua consequi: tolle enim resolutiuam, nihil habebis quod componas. Adde quod (ut dixit Philoponus in libro Priorū, qui resoluere nouit, nouit etiam cōponere, non è contrario. Sed et Ammonius idem quoq; sensit cum Philopono, apertissime etiā attestans, quod

Contra Leon.

arte, dignitate, copia, & perfectione, resolutiua cõpositiuam præcedit. Et licet de Methodis, non de Galeni doctrinis loquantur, par tamen in utrisq; ratio, cũ negari non possit, à Methodis quibus utuntur, doctrinas ipsas & nomen & essentiam, atq; ut sequens est, dignitatem accipere. Quod quidem & euidentia rei ipsius ostendit, quando & ante Galenũ nonnulli, & post eum plurimi medicinã nobis per compositiuam tradere conati sunt, nullus per resolutiuam. Præferenda ergo absq; dubio reliquis resolutiua, & primas tenere dicenda: quam secundo loco sequitur compositiua, Methodo quidẽ, id est uia cũ ordine, definitiuã præcedens, quoniã eodem calle regrediendo procedit, quo gradiendo accesserat resolutiua: dignitate etiã, quoniam à simplicioribus prioribusq; & dignissimæ demõstrationi, ei uidelicet quæ per causas ꝓbat, maxime ut supra diximus, accommodatis, capit exordium. Et spectatiuæ sciẽtiæ cæterarum nobilissimæ, maiori ex parte per eam nobis sunt traditæ, ad idq; tandem præstantiæ accedit, ut nisi

ut nisi inuẽtionis beneficiũ obstaret, uix resolutiuæ locũ cederet. Hæc ergo est nostra de nobilitate trium doctrinarum sententia: cui satis etiã consentire Galenus uidet̃, eodẽ præcise ordine, quo nos unam post aliã disponens. Quod si comparationes alias seorsum non fecit, resolutiuam uidelicet cõpositiuæ in honore præferens, sicut definitiuæ, non exinde capere argumentum licet, ut nõnulli innuunt, quod cõpositiua dignior sit resolutiua. Pari em̃ argumẽto probaremus, compositiuam dignitate definitiuã non præcedere, quoniam nec has comparauit, ut cuius propositum non esset dignitatem cuiusque harum inuestigare, sed definitiuam non usquequaque aspernandam ostendere, tametsi à resolutiua dignitate & Methodo uinceretur: tantoq; fuit harum duarum inuicem magis necessaria comparatio, quanto per unã iam medicinam absoluerat, & per aliam mox erat absoluturus. Et de hac quidẽ dubitatione tot sint dicta. Alia deinde insurgere potest dubitatio, an quælibet ars, quælibetq; scientia, tam spectatiua,

Contra Leon.

Dubitatio quinta.

quàm practica, triplici hoc doctrinarũ genere apte doceri poſſit. In qua dubitatione, quantum ad compoſitiuam attinet, ſatis eſt facilis reſponſio, cum uideamus omnes ferè artium & ſcientiarum libros, in quibus ordo aliquis agnoſcitur, per eam eſſe conſcriptos. Quantum etiã ad definitiuam, licet non multum ea ſcriptores uſi ſint, negari tamen non poteſt quin ſatis cõmoda ſit ad omnes ſcientias ſcribendas. Nõ eſt enim difficile inuenta perfecte ſcientia definitionem pariter inuenire, omnes eius partes ambiẽtem, quibus diuiſis, ſubdiuiſiſq; tota ſcientia percurratur. Reſolutiua tantũ ſupereſt, de qua difficile eſt iudicare, an omnibus ſciẽtijs, præſertim ſpeculatiuis poſſit accõmodari. Nam de factiuis, ad medicinæ exemplũ, alias omnes haud difficile eſt fine ſuppoſito & inuenire, & docere. Idem quoq; de actiuis, quas practicas uocant, exiſtimandũ: habito enim fine, moralis, ſeu eius quæ generis nomen retinet, quam Ethicen, ſeu eius quæ familiam regere docet, quam Oeconomicen ſeu eius quæ Remp. quàm Politicẽ Græ

ci

ci uocant, inuestigari ea per ordinē possunt, quæ ad hunc consequendū sunt necessaria. Solæ supersunt speculatiuæ, in quibus difficile est uidere quo pacto per resolutionē, uel inueniri possint, uel doceri. Sunt quidam inueniri speculatiuas per resolutionem dicentes, sed non per eam, sed per cōpositiuam posse doceri. Quibus ego minime assentiendum duco: qui em̄ inuenit, quodāmodo seipsum docet. Nihil aūt uetat quominus eo quo semet docuit ordine, alium docere ualeat. Sed nónne qui inuenit, ordinē quē in inueniendo sequitur, scriptis mandare potest? Quæ scripta cū ad aliorum manus deuenerint, qui non omnino obtusi ingenij sint, easdem res, atq; eodem ordine edocebunt, quo à primo fuerunt inuentæ. Nō ergo ambigendum mihi uidetur, omnem scientiam quæ inueniri aliquo ordine potest, eodē seruato ordine, tanto facilius posse doceri, quanto facilius est inuenta docere, quàm non inuenta inuenire. Tota uero huius quæsiti dubietas in hoc cōsistere uidetur, an speculatiuæ scientiæ possint per resolutiuā

Opinio L.

Contra L.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

doctrinā inueniri. Quod quidem sensisse Galenus uidetur in libro De constitutione artis medicinalis, eadem Methodo uniuersas artes constitui affirmans, statimq; diuisionem artium subijciēs in in speculatiuas, & operatiuas. Sed docuit ille quidem modum quo factiuæ inuenirentur, nō quo speculatiuæ: nisi forte in alio libro, qui à nobis diu quæsitus, hactenus inueniri nō potuit, cui titulus De constitutione omnium artium. Coniectari tamen possumus cōsimilem esse in utrisq; Methodum, differentiamq; in hoc consistere, quod sicuti in actiuis, factiuisq; finis in operatione aliqua consistit, ita in speculatiuis in sola ueritatis agnitione: & quēadmodū in illis omnia perquirenda sunt, quæ ad operationē recte exequendā sunt necessaria, ita in his quæcunq; ad ueritatē circa id quod quærimus indagandam. Si quis ergo, exempli gratia, naturalium rerum scientiam cōstituere optauerit, quia uidelicet cogitauerit, nonnulla esse in rebus, quæ sint materiæ penitus immersa, considerare in primis debet, cuiusnā generis sit scientia,

odus in- ̄tigandi ̄etiam na ̄alem.

tia, quam inquirit: quam cum ſpectatiui generis eſſe cognouerit, ſimul etiam intelliget, ſe ueritatem circa naturales res oportere inueſtigare. Contemplari ergo incipiet rerum naturalium differentias, ſtatimq; illi occurrent res compoſitæ, ceu ſub obtutum ipſum ſenſumq; cadentes. Quarum uarietatem admiratus, eas in certa genera referre conabit̃, ſingulaq; genera ſeorſum ſpeculabit̃: quod cum fecerit, uidebit in omnibus quædã communia, quorum etiam ſibi notitiam neceſſariam cognoſcet, ut ſine quibus priora non adhuc perfecte ſint cognita. Inter communia rurſus ordinem quendam cognoſcens, ab inueſtigatione eorum non ceſſabit, donec ad cauſas, principia, & prima uſq; elementa uentũ ſit. Quod ubi fuerit aſſecutus, ſe iã cõſecutum propoſitũ finẽ, id eſt rerũ naturaliũ ſpeculationem cognoſcet. Quã ſi literis eo etiam ordine, quo proceſſit, demandauerit, quiſquis cõmentarium huiuſce modi didicerit, eandẽ quam ille, naturalium ſcientiã nanciſcetur. Ad id exempli exiſtimo cæteras ſpeculatiuas ſcientias

tias

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5270/A

tias & inueniri, & doceri posse, ita tamẽ ne putemus uniuersa theoremata ab ipsis primis inuentoribus esse cõperta. Sed illud potius tenendũ, esse lõge plura, quæ nondum uestigari potuerunt, quã ea quæ humano ingenio sunt adinuẽta: ut adhuc uerum sit illud Aristotelicum, maximam eorum quæ scimus partẽ, minimã esse eorũ quæ ignoramus. Quare cum adhuc in omnibus sciẽtijs plurima supersint inuestiganda, hoc unũ longo tempore peccauerunt maiores nostri, quod inuentis stantes, oraculiq́ue loco habentes, quæcunq́ue à senioribus scripta erant, nihil artibus adiecerunt: quod potissimũ in medicina, magna cum iactura hactenus peccatum est: sed de hoc aliâs.

Dubitatio sexta. Nũc aliã dubitationẽ absoluamus. Quæ rere enim adhuc circa prooemiũ contingit, quare Galenus duplici doctrinæ ordine, resolutiuo scilicet, & definitiuo, medicinã nobis reliquerit, compositiuũ prætermiserit. Ab hac dubitatione illi se

Opinio I. facile absoluunt qui dicũt in libris à Galeno compositis, in fineq́ue artis enumeratis, si eo ordine legãtur quo ab eo disponuntur,

nuntur, traditam medicinam esse per do ctrinam compositiuã, ad quod probandum tali utuntur argumento: Ille ordo non est resolutiuus, nec definitiuus, est ergo compositiuus. Nos autem licet nõ negemus in illis ordine, quo recẽsentur, lectis agnosci quandam compositiuæ similitudinem, non ea tamen mente à Galeno conscriptos credimus, uel recitatos, ut medicinã nobis traderet per doctrinam compositiuam, nec eodem esse ordine scriptos quo recitantur, alioqui neq; statum ipsemet, ac firmum ordinẽ in eis agnoscere uidetur, cum dicat librũ de Potentijs naturalibus posse absq; discrimine post librum de Elementis, uel post librũ de Tẽperaturis legi, atq; post illum libros, in quibus de operationibus agitur, simulq; eos, in quibus de dissectionibus. Quos tamen iuxta resolutiuum ordinem, in libro De constitutione obseruatum, oporteret in compositiua esse ultimos, sicut in illo sunt primi. Sed & fasciculus ille cõmentariolorum nullo ordine aut inuicem, aut cum alijs coniunctorum, cõnumerationem potius quàm ordinem

Ratio prima contra Leon.

Ratio secunda.

ordinē à Galeno custoditā ostendit. Fasciculus ille dico, in quo libelli De præincipientibus causis, medicinali experientia, attenuante uictu, uenarum sectione, tumoribus præter naturam, multitudine, simul cum quibusdam alijs, cogni tu, ut ipse dicit, utilibus continentur. Quos in certum ordinem cum alijs non digessit, ut cuius propositum esset, non cōpositiuam doctrinā facere, uel ostendere (nulla enim ad hoc eum cogebat necessitas) sed potius libros absq; ordine, ut præstabatur occasio, cōscriptos, enumerare, in quibus fusius & locupletius ea inueniri possent, quæ hic breuiter & concisim erant constricta: adeò ut frustra laborasse illi uideantur, qui per duplicem compositorum pharmacorū maneriem, tollere contradictionem credūt quæ circa libros de compositione pharmacorum ordinādos inter Galenū hic, & ipsummet in libro Therapeutices esse putāt, cum hic libros De compositione pharmacorum, Arti curatiuæ præponat, in ipsa uero curatiua arte postponat. Tollere autem hanc contradictionē

putant

putant dicentes, rationem componendi pharmaca esse duplicem, quandam immutabilem, ut Theriaca, & hanc antecedere: aliam mutabilẽ, quæ pro arbitrio quotidie à medicis fit, & hanc esse posteriorem. Sed nónne uident quod ad eandem artis partem spectat, omnium medicamentorum compositionem docere, siue illa immutabilis, siue pro arbitrio uariari possit, medicosq; quicunq; de compositis pharmacis scripsere, simul atque eodem commentario, de utroq; genere pertractasse? Plura hic adderem, nisi uererer me frustra laborasse, pariterq; posse conuinci, qua certe culpa non uacuũ esse me cognosco. Ignosci tamen mihi à lectoribus spero, cum eos bis antea monuerim, ut si ad utiliora contendũt, in hæc ne diuertant.

Basileæ, in ædibus Andreæ Cratandri, Mense Iulio, Anno M. D. XXIX.